Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-hэз гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1996 ДЕКАБРИИН 16
Үбэлэй дунда сагаан хулгана hарын 6
ПОНЕДЕЛЬНИК
гарагай 2
№240 (19580)
Газетын сэн хэлсээтэ.

ҮРЭНЭЙ ШАНДА ХҮРТЭБЭ

...абриин эхиндэ Президентын дэргэдэхи Эрдэм ухаанай ба ...ын асуудалнуудай талаар Буряад Республикын комиссиин ...ин үнгэргэгдэбэ. Тус зүблөөн дээрэ эрдэмтэдтэ түрүүшынхиеэ ...ухаанай ба техникын талаар Буряад Республикын гүрэнэй ...барюулагдаа.

...ин Эрдэмэй академиин Сибириин таhагай Буряадай Эрдэмэй ...профессор, техническэ эрдэмэй доктор К.А.Никифоровэй ...эри доро химиин эрдэмэй кандидат Г.Е.Хантургаева, Буряадай ...эй түбэй түрүү инженер И.Н.Шатуев гэгшэд эрдэм ...элгын хүдэлмэриин түлөө Буряад Республикын Гүрэнэй ...хүртэбэ.

...а олзоборилдог предприятинуудай хэрэглэдэггүй түмэр ...тай, ртутьтай алтанай үлөөдэhэнhөө алта ба ртуть гаргаха ...удые элирүүлбэ. Энэ шэнжэлгын дүнгөөр нарин ба жэжэ ...уйсэд хэрэглэхэ мүн лэ арга боломжонууд байна.

Е.ЦЫБЕНОВА.

ХИЛЭЭМЭН — ТАЛОНООР

Улаан-Удэ хотын Железнодорожно районой зониие социальна талаар хамгаалгын таhаг эрэмдэг бэетэй, наhажаал 440 хүндэ хилээмэнэй түлбэригүй талон тараана. Декабрь hарын туршада нэгэ талоноор тэдэ нэгэ бүулхэ хилээмэ абаха аргатай. "Хлеб" гэhэн акционернэ бүлгэмэй 3 магазинда (Загорск hууринай 161-дэхи, Авиазаводой 175-дахи, Октябрьска гудамжаар оршодог "Хлеб" магазинуудта) тусхай талоноор хилээмэ үгэнэ. Энэ хэрэгтэ хотын жасын зүгhөө 1 миллион түхэриг гаргашалагдаhан байна.

А. ДОРЖИЕВА.

ЭНЭ ДУГААРТАМНАЙ:

"Буряад үнэнэй" 75 жэлэй ойдо
ДАЙНАЙ ХОЙТО ТЭЭХИ ЖЭЛНҮҮД — 4

"ТООНТО" АНСАМБЛЬ АМЕРИКЭДЭ — 7

Манай литэ
"МИНИИ БАЯР, БУЛТАНАЙ hАЙНДЭР БОЛОГ ЛЭ" — 8

ТОБШО МЭДЭЭСЭЛНҮҮД

...ДАЛАЙ hАЙЖАРХА БАРИМТАНУУД БАГА

...публикынай ниислэл Улаан-Үдэ хотодо дүн ...даа 6270 предприяти мүнөө тоологдоно. ...эй 55 процентнь—хизаарлагдаhан ...салгатай нүхэсэлнүүд, 20 процентнь—хубиин ...риятинууд, 4 процентнь—нээмэл түхэлэй ...вернэ бүлгэмүүд, 6 процентнь муниципальна ...ина предприятинууд болон бусад болоно. ...ан бүхы предприятинуудай ороидоол 3 ...нтнь гүрэнэй гэhэн нэрэтэй. Хотын ...риятинуудые ажалайнь шэглэлээр харахада: ...оцентнь—худалдаа наймаанай, хангалгын, 12 ...ентнь—промышленностиин, 9 процентнь—...гын предприятинууд байха юм.

...элэй эхинhээ промышленна продукци ...бэрилгэ 30-аад шахуу процентээр доошолоо. ...истикын тоосоондо оруулагдадаг 37 ...кциин 25-найнь үйлэдбэри бага боложол ...ар. Эдэ хоолой 14 янзын үйлэдбэриин 11-...тоо, баримта урданайхидаа орходоо холо ...ур. Үри шэриин, предприятинууд ба ...нүүдэй хоорондын тоосооной, мүн гүрэнэй ...рөөнин мүнгэн дүн хамтадаа 2 триллион шахуу ...ингтэ хүрэнхэй. Буряад Республикын ...ндентын зарлигаар экономикые хүтэлбэрилхэ ...Байдалай республика дотор бэелүүлэгдэжэ ...шье, байдалай hайжаржа эхилhэн баримта ...hаар.

ТҮСЭБЛЭХЭДЭ ТААТАЙ ГЭЭД

...бан жэлэй түсэбые—дүрбэн (гурбан) жэл ...ургэе!"—гэhэн урянууд зүблэлтэ засагай ...аа яагүй хэлэгдэдэг, бэшэгдэдэг байгаа гүб ...үсэб дүүргэhэн түрүүтэй, түрүүлэн дүүргэhэн ...гэйшье байгаа. Түсэблэhэн экономико, ...тын зам мүнөө үедэ шүүмжэлэгдэн балай дурдагдахаяашье болинхой. Одоол "ухаагаараа Россие ойлгохогүйш" гээшэ эндэhээл бэшэ гү?

Гэбэшье Улаан-Удын Советскэ районой захиргаан тиигэжэ тоолодоггүй юм байна. Эндэ "Улаан-Удын Советскэ районой 2000 он болотор социально-экономическа хүгжэлтын программа" зохёон байгуулха ажал ябуулагдажа эхилэнхэй. Энэ hарын 25-да, тус программа бэлдэхэ түсэбэй ёhоор захиргаанай хүтэлбэрилэгшэд районой олзын хэрэг эрхилэгшэдтэй уулзалга үнгэргэхөөр хараална. Уулзалгын үедэ—районой саашанхи хүгжэлтэ тухай, энээн тушаа байhан хараа бодолнууд, дурадхал hанамжанууд хэлсэгдэхэ, олзын хэрэг эрхилэгшэдэй энэ ажалда ямараар хабаадаха, мүн тэдээндэ засагай зүргаануудай зүгhөө ямар туhаламжа хэрэгтэй байhан тухай хөөрэлдөөн болохоор хүлеэгдэнэ.

ГУРБАН ЧАСААР hААТУУЛАГДАА

Уржадэр Эрхүү хотодо сахан ехээр орожо, бордоhолжо, аэропортын хүдэлмэридэ нилээд haалта ушаруулба. Эндэ саг зуура бууха байhан Ростов-Тюмень-Эрхүү-Хабаровск маршрудаар ниидэжэ ябаhан ТУ-154 түхэлэй самолёт Улаан-Удын аэропортдо бууха баатай болоо hэн. Үглөөнэй 9 часта бууhан самолёт үдэрэй 2 часта ниидэхэ байгаа. Теэд тэрэнэй замаа үргэлжэлүүлхэ саг 3 гаран часаар hаатуулагдаба. Ушарынь—самолёт соо тэhэрдэг түхеэрэлгэ бии гэжэ танигдаагүй хүн хонходожо, республикын тусхай албануд бэдэрэлгын хүдэлмэри эмхидхэхэ баатай болоо hэн. Үнэн дээрээ юуншье олдоогүй ааб даа, харин холын замда үхибүүдтээ ябаhан хүнүүдэй, мүн үндэр наhатайшуулай үдэрөө дүүрэн эсэтэрээ хүлеэhэниие хонходоошо хүйхэр хэзээдэшье ойлгохогүйл хаш.

В. ШАГДУРОВ.

"Буряад үнэн"—97

Сэдьхэлэй бэшэг

АМЖАЛТАНУУДЫЕ ХҮСЭНЭБ

Түрэл hонинтойгоо үнинэй холбоотой хүм.

Захааминай аймагай "Союзпечать" таhагые даажа хүдэлхэ үедөө жэл бүри 1200-1300 хэhэг "Буряад үнэн" газетэ нютагаархиндаа захюулдаг байгааб. Жэлдээл мүнгэн шанда хүртэдэг hэм. Тэрэ мянгаад хэhэгүүд бүхы республика доторой захяагай 12 процент болодог hэн.

Энэ амжалтын түлөө "Буряад үнэн" газетынгээ 50 жэлэй ойдо почтальон Ц.Ц.Найданов бидэ хоёр Улаан-Удэ уряалаар ошожо, газетын Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа hэмди. Ойн баярай гоё hайхан газетэ, мүнгэн шан бидэнэртэ барюулагдаа бэлэй.

hүүлэй үедэ газетэмнай угаа hонин болоо. Статья бүгэдын гаршагшье уран шүлэгөөр бүтэhэн мэтэ. Жэшээлбэл, "Түбхинэhэн нютагhаа түрюулээд", "Шиидхэхэ асуудалнууд, шиидхэгдээгүй зангилаанууд", "Дундаршаhан жаса, дүүрэн бэшэ бюджет", "Оюун бэлигэйнгээ охиндо", "Дорохоомнай долоогоно хадхана", "Орёо асуудалнууд, онсо бодолнууд", "Зоной ойлгохоор программа Зэдын талада зохёогдоно" гэхэ мэтэ гаршагууд олон даа.

Тиигээд гансашье иимэ гоёор шүлэглэhэн бэшэ, статья бүхэн угаа удхатай, энеэхээр шогтойгоор бэшэгдэнэ. Жэшээлбэл, Ивалгын дасанай ойдо зорюулhан хүхюун наадан дээрэ барилдаашан тухай иигэжэ бэшэгдээтэй: "Мархаевайнь сахилгаан түргэнөөр нүгөөдынгөө доогуур орожо, саб шүүрэн гэхэдэнь, Алдарай хүлнүүд агаарта арбагад гээд нюрган дээрээ мухаришаба" гэхэ мэтэ. Иимэ мэтын уран маяг гаргажа бэшэhые уншахада hонин даа.

Саашань уншагшадай бодол иимэ байна. Нэгэ ехэ алдар суутай хүн тухай газетын бүхэли хуудаhа бү эзэлыт, хахад хуудаhан болоол юм бэшэ аал. Ажаглахада, уншагшад зүрхэ алдаха, нютагайнгаал хүн тухай бэшэ hаань, обёорхо үгы шэнги байна. Бултанда мэдээжэ артистнар, поэт, зохёолшод тухай ондоо юм бэзэ даа.

"Уншаа, дуулаа hэн гүт?" гэhэн ниитэ гаршаг доро хэблэлhээ буулгажа, толилжо байгыт. Би мүнөө наhанайнгаа амаралтадаб. Түрэл газетынгээ 75 жэлэй ойгоор танай редакциин коллективые амаршалаад, зохёохы амжалтануудые, зол жаргалтай ябахыетнай хүсэнэб.

Ольга ДАРИЕВА.

Закаменск хото.

20 ЗАЛУУ АЙЛ УНШАХАНЬ

...дэ сагай ушарбашье, манай ...эг hууринда "Буряад үнэн" ...до 1997 ондо захил хэлгэ 3 дахин ...роо гэжэ почтальон Дэлэгма ...ина омогорхоно. Урда жэлнүүдтэ ...дэн үбгэд, хүгшэд лэ "Үнэн" газетэ ...г байгаабди. Би өөрөө нютагтаа ...эн "Үнэн" газетэ захяаб. Мүнөө ...түрүүшынхиеэ дунда наhанай 15 ...рэл газетэеэ захихадань баясабаб. ...эй дунда Б.С.Бальчиндоржиев, ...Самбуев, В.Ж.Жалсанов, ...рмажапов, Б.Б.Ешеев гэгшэд

Манай Загарайн аймагта буряадууд үсөөн. Тиибэшье буряадуудай hууhан, Асагад, Наран, Добо-Енхор, Шулуута, Хотогор, Хара-Шэбэр, Ташалан гэhэн hууринуудта үсөөнөөр "Буряад үнэн" газетэ захина. Дээрэ дурдагдаhан зарим нютагуудтань почто мүнөө зоогдэнэгүй.

Тиибэшье почтын зөөгдэдэг нютагуудта буряадууд түрэл газетэеэ захиха аргатай аад, захинагүй. Жэшээнь, холо захын Ахын, Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудай үбгэд, хүгшэд 1997 ондо яhала hайнаар "Үнэн" газетэдээ захил хэбэ гэжэ газетэдэ уншааб. Би тэдэ нютагай ажалшадта баясхалан хүргэнэб.

"Буряад үнэн" hонимнай 75 наhатай болохонь. Энэ hайндэрые угтуулан, буряад айлнууд нэгэдэжэ байгаад hара, квартал соошье "Үнэн" газетэдээ захил хэел.

"Буряад үнэн" уран зохёолшод тухай ехээр бэшэдэг. Гэхэтэй хамта оройдоол 3 уран зохёолшод "Буряад үнэн" газетэ захина гэжэ уншаад би гайхашоо бэлэйб. Улаан-Удэ хотодо мүнөө 80 мянган буряад ажаhууна ёhотой. Теэд тэдэнэрнай 4000 гоотой Ахын аймагай ажалшадhаа үсөөнөөр 1997 ондо захил хэнхэй байна бшуу. Городой айлнуудта түрэл "Буряад үнэн" hониноо захиха мүнгэн олдохол байха, гансал тэдэнэрэй hэшхэлhээ дулдыдана.

Буряад хэлэ хүгжөөхэ гээд уряалдаг эрдэмтэд "Буряад үнэн" газетэеэ захинагүй бшуу. Түрэл hониноо захиhан гү, али захяагүй уран зохёолшодые, эрдэмтэдые, артистнарые болон дарганарые "Буряад үнэн" газетэдэ нэрлэжэ толилыт. Хэнэй түрэл хэлэндээ, түрэл арадтаа дуратай байhые бидэнэр, хүдөөгэй уншагшад мэдэжэ абаял.

БАТА БАЗАРОВ,
дайнай болон ажалай ветеран.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

"ҮХЭР ЛЭ ГЭЭД ҮСХЭБЭРИЛНЭГҮЙБДИ"

Һүүлэй таба—зургаан жилдэ адууһа малаа үсөөлөөгүй, ашаг шэмыень доошолуулаагүй ажахы хүдөөдэ хомор лэ ёһотой. Зарим колхоз, совхозууд үхэрнүүдэйнгээ, хонин һүрэгэйнгөө хахадһаа олонхиень хороогоод, хашаа, хорёогоо хооһолоод шахуу байна.

Мяха, һү, ноохон өөдтэй үнэ сэндэ хүрэнэгүй, адууһа мал үсхэбэрилжэ олохо олзо үгы, гансал гарзатай гээд, зариман үхэрнүүдээ, үнеэдээшье хяа үүсэлжэ, хонидоо хайра гамгүйгөөр хороожо эхилээ гүб даа.

Тиигэбэшье, иихэдээ яажа байна гээшэбибди, малгүйгөөр яагаад ажамидархабибди гэжэ ойлгоһон ажахынуудыг һүүлэй үедэ заа—зуухаанаар энэ һалбарияа һэргээжэ захалаа гэхээр.

Эгээл тиимэ ажахынуудай нэгэн Яруунын аймагай Хоргын колхоз болоно. Һаяхан манай корреспондент М.НАМЖИЛОВ тус ажахын ахамад зоотехник Н.С.БУДАЕВТАЙ хөөрэлдэхэдөө, малайнь ямараар үбэлжүүлэгдэжэ, малшадайнь хэр хүдэлжэ байһан тухай һонирхобо.

Тэрэ хөөрэлдөөниинь доро толилогдоно.

— Намсарай Санхаевич, энэ жэлдэ хэды толгой малтай үбэлжэжэ байнат?

— Манай колхоз багашаг ажахы юм. Оройдоол 800 хүрэхэгүй гектар газарта тарьяа таридаг, мүн 1000 шахуу гектар сабшалан дээрэһээ үбһэ абадагбди. Түрүүн Яруунын совхозһоо һалахадаа, миил 400 толгой үхэртэй байгаа һэмди.

Иимэбарюубшагүй үсөөн малтай байжа, өөдтэй ямаршье продукци абажа, зааханшье ашаг олзо оруулжа шадахагүйбди. Нэн түрүүн али аргаар лэ адууһа малаа бага-багаар олошоруулжа эхилхэ, таряан ажалаа тоггонижоруулха ёһотойбди гэжэ колхозой түрүүлэгшэ Анатолий Витальевич Сазонов гэшүүдэйнгээ хамтын суглаандээрэ асуудал табиһан юм.

Тиигэжэ илангаяа һүүлэй хоёр жэлдэ энэ талаар зарим тэды хүдэлмэри ябуулжа эхилээбди. Мүнөө фермэ, гүүртэдэмнай 670 гаран үхэр, тэрэ тоодо 170 үнеэд, түрэхэ гунжад үбэлжүүлэгдэжэ байна. Түрүүн оройдоол 90 толгой муухан үнеэдтэй байгаа һаа, жэл бүхэндэ тэдэнээ бага-багаар олошоруулнабди. Илангаяа эмэ хашарагуудай тусгаар гүүртэ бии болгожо, жэл бүхэндэ 80-90 гунжадые ороондо оруулнабди. Үнеэд, гунжадһаа тугалнуудые олоор абаа һаа, үхэрнүүднай түргэн олон болохо зэргэтэй ааб даа.

Хониднай үсөөн, оройдоол 500 толгой. Манай эндэ хонидые олоор бэлшээхэ таатай һайн тала дайда, хада гүбээ хомор. Ой модондо, уһа намагта дүтэ газарта хонид ёһоор үдэхэгүй гэжэ тоолодогбди.

Тэрэшэлэн оройдоол 50 гаран адуутайбди. Эдэнээ саашань зааха олошоруулха һанаан бии.

— Иихэдээ эбэртэ бодо мал үсхэбэрилхэ гол шэглэлтэй болоно гүт?

— Тиимэ. Тэрэ мүртөө үсөөншэгшье һаа, иматтал ашаг шэмэ ехээр үгэдэг мал бариха гэжэ оролдонобди.

Урдань малай тоо толгойе олошоруулха гэжэ дээрэһээ хашахадань, ажахынуудыг ёдойхо эбэртэйл юумэ һаань, тоодо оруулжа баридаг байгаа. Тэдээн соонь түл түрэсэ, һү шэмэшье мүртэй үгэхэгүй тулюур, туранхай үнеэд, гунжад, һубай мал олон һаабза. Хонидойнгоо тоо толгойешье олошоруулха түсэбөө дүүргэхынь тула "бээлэйн шэнээн" жэжэ түлгэнүүдээ, бэгзылдэжэ муудашаһан хүгшэн хонидоо үхүүлэн-барин ондо оруулха ушар болодог һэн.

Харин мүнөө тиимэ юумэн үгы болоо. Мал лэ гээд үсхэбэрилжэ, урагшаа ябаха саг бэшэ. Түбхын түрүүн мяха, һү горитой үгэхөөр, харууһа, тэжээлэйнгээ гаргашые харюулхаар, үбһэ хоолоор хүсэд хангахаар малаа тааруу соонь бариха ёһотой болонобди. Энээн дээрэһээл олохон ажахынуудта һүрэгынь үсөөлэгдэнэ.

— Гэбэшье, зарим тээгүүр үхэр, хонид гамгүй үсөөлэгдөөд, үлэһэн адууһа малһаань ашаг шэмын ехэ абтажа байхань харагдадаггүй. Энэ талаар танай колхоз ямар бэ?

—Бидэ һү һаалияа дээшэлүүлхэ гэжэ оролдонобди. Һүтэй, һайн үүлтэрэй гунжадые ондоо тээһээ олоор худалдажа абаха аргагүй хадаа бараг һайн үнеэдэйнгээ эмэ тугал, буруунуудые илгажа, зүбөөр түлжүүлнэбди. Эмэ хашараг, гунжадай тусхай гүүртэ эмхидхэнхэйбди.

Эдэ бүгэдэ бага-сага аша үрэ үгэнэ. Хоёр жэлэй саана фермэдэ үнеэн бүхэнһөө миил 800 килограмм һүн һаагдаһан һаа, нёдондо тэрэнь 2000 килограммда хүргэгдөө һэн. Байгша ондо Нина Шадринагай (тэрэ өөрөө һаалишан юм) даадаг фермынхид урда жэлэйхиһээ бага бэшэ һү һааха ёһотой. Бэрхэ һаалишан Тамара Ильина үнеэн бүриингөө 11 һарын һаамые 2000 килограммда хүргэнхэй.

Манда һү ехээр абаха гээшэ тон шухала болоод байна. Иигээд удахагүй хажуудахи Гүндэ тосхондо сыр шанаха шэнэ цех баригдажа ашаглалгада үгтэхэ дүтэлэнхэй. Энэ жэлдэ манай колхоз эндэхи тоһоной заводто 900 центнер һү тушаагаад байна. Үдэр бүри 3 центнер һүн тиишэ ябуулагдана. Энэмнай багашагшье һаа, мүнгэн ха юм.

Һайн шанартай үхэрэй мяха горитойгоор абадаг, худалдадаг болохынь тула мяхалиг герефордско үүлтэрэй 120 гаран толгой эмэ хашараг, гунжадые дүршэлтэй малшан Зоригто Базаровтан гэр бүлөөрөө харууһална. Эдэ малһаа абтаһан хүхүүли тугалнуудые һайнаар түлжүүлжэ, эрэнүүдыень 1-2 үбэлжүүлээд, мяханда худалдаха, эмэнүүдыень түрүүлхэ байнабди. Юундэб гэхэдэ, герефордско холимол үүлтэрэй залуу үхэрнүүд жэлэй ехэнхи сагта бэлшээридэ ябажа, түргэн томо болодог, таргалдаг юм.

— Энэ жэлэй үбэлжэлгэ хэр үнгэргэгдэнэб?

—Муу гэхээр бэшэ. Бүхыдөө 4500 центнер үбһэтэй, 500 тонно силостэйбди. Һолоомон яһала бии. Колхоз энэ жэлдэ багашаг таряаланайнгаа гектар бүриһөө 11,7 центнер ургаса абажа, 10 мянга шахуу центнер ороо оруулаа.

Тэрээнһээ һаалиин үнеэдтэ бага зэргэ хүртөөхэ ёһотойбди. Мүнөө фермэдэ тэжээлэй цех хүдэлнэ. Эндэ хэршэгдэһэн һолоомон, үйрүүлэгдэһэн таряа талханай зүйлхалуун уһанда худхагдажа, һаамхай үнеэдтэ эдюулэгдэнэ, силос үгтэнэ. Һубай үхэрнүүд адуулагдаа ааб даа. Хээрэ малай эдихэ юумэн бии.

Юрэдөөл малаа бараг дундуур ондо оруулха аабзабди гэжэ һанагдана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н.С.БУДАЕВ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Буряад Республикын Арадай Хурал

ТОГТООЛ

"БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГАДААДЫ АЖАЛ ЯБУУЛГА ТУХАЙ" БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИИН ПРОЕК ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал тогтооно:

1. "Буряад Республикын гадаадын экономическа ажал ябу тухай" Буряад Республикын Хуулиин проектые түрүүшын уншал баталан абаха.

2. Буряад Республикын Президентдэ, Буряад Республикын Ар Хуралай комитедүүдтэ, Буряад Республикын Правительств Буряад Республикын Конституционно Сүүдтэ, Буряад Республи Верховно Сүүдтэ, Буряад Республикын Арбитражна Дээдэ Сү Буряад Республикын Юстициин министерствэдэ, Бу Республикын городуудай, районуудай нютагай өөһэдын хүтэлбэ зургаануудта Хуулиин тус проектдэ дурадхал, ажаглалтану оруулхын тула эльгээхэ.

3. Буряад Республикын Арадай Хуралай Промышленна, аг сектортэ, экономическа политикын, байгаалиин нөөсэн хамгаалгын, экологиин ба худалдаа наймаанай талаар коми байгша оной декабриин 20 болотор дурадхалнууды ажаглалтануудые үгэхэ.

Дурсагдагша Хуулиин проектые Буряад Республ Правительство Россин Федерациин гадаадын экономич харилсаануудай, Россин Федерациин Хариин хэрэгүүдэй т министерствэнүүдтэ, Россин Федерациин гүрэнэй тамож комитедтэ эльгээхэ.

4. Буряад Республикын Арадай Хуралай Промышленна, аг сектортэ экономическа политикын, байгаалиин нөөсэн ашаглаха, экологиин ба худалдаа наймаанай талаар коми ороһон ажаглалтануудтай, дурадхалнуудтай зохилдуулан, Хуу тус проектые хүсэндэнь хүргэхыень ба Арадай Хуралай ээл сессидэ хоёрдохи уншалгаар үзэмжэдэ табихыень дурадхаха.

Буряад Республикын Арадай Хур
Түрүүлэгшэ М.И.СЕМЁ

Улаан-Үдэ хото
1996 оной ноябриин 27.

Буряад Республикын Арадай Хурал

ТОГТООЛ

РОССИН ФЕДЕРАЦИИН КОНСТИТУЦИОННО СҮҮДТЭ ХАНДАЛГА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулам нютагай өөһэдын хүтэлбэриин, хуули охёон табилгын, сахилгын ба эрхэнүүдэй гуримай талаар комитедэй түрүү В.И.Марковай Улаан-Үдэ хотын нютагай өөһэдын хүтэлбэ гулваа В.А.Шаповаловые тушаалһаань болюулха тухай хандалг тухай мэдээсэл шагнаад, Буряад Республикын Арадай Хурал Р Федерациин Конституциин 125-дахи статьятай (2-дохи хубит "Россин Федерациин Конституционно Сүүд" тухай Федер Конституционно Хуулиин 84-дэхи статьятай зохилдуулан, тогт

1. Комитедэй түрүүлэгшэ В.И.Марковай мэдээсэлые хар абаха.

2. "Россин Федерациин нютагай өөһэдын хүтэлбэ эмхидхэлгын нииитэ гуримууд тухай" Федеральна Хуу Конституциин 49-дэхи статьяда хэр зохилдоноб гэжэ Р Федерациин Конституционно Сүүдтэ хандаха.

3. Россин Федерациин Конституционно Сүүдтэ тус асуу хаража үзэлгэдэ Буряад Республикын Арадай Хурал түлөөлө Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Ми Иннокентьевич Семёновто даалгаха.

Буряад Республикын Арадай Хур
Түрүүлэгшэ М.И.СЕМЁ

Улаан-Үдэ хото
1996 оной ноябриин 28.

ҺУРАҺАН ДАЛАЙ...

• Хүшэр сагта эрдэм һуралсалай туйлалтануудые саашаа хүгжөөхэ гэһэн шухала зорилго урдаа табижа, Россин Правитель хуули ёһоной хэдэн актнуудые абаһан байна. Тэдэнэй үндэ Буряад Республикын Правительство, һуралсалай болон. э ухаанай министерствын дэргэдэ Эрдэмэй ба технологину талаар департамент тухай дүрим тодорхойлоо. Эрдэмэй һалба гүрэнэй политика ябуулха хэрэгтэ Департамент нилээд ехэ дүүргэхэ байна. Буряад Республикын социально-экономич хүгжэлтэдэ иимэ албан горитой хубитаяа оруулха аргатай тэмдэглэлтэй. Эрдэмтэдэй, багшанарай кадрнуудые бэлдэхэ хэ тэрэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, эрдэмэй албан зургаану эрдэмтэдэй социальна статусые дээшэлүүлхэ.

Дунда ба дээдэ һуралсалай эмхинүүдтэ эрдэм шэнжэлэ хүдэлмэри тааралдуулха, шэглүүлхэ гэһэн зорилго Департаме урда табигдана. Буряад Республикын дээдэ һургуули академическэ, эрдэм шэнжэлэлгын институдуу лабораторинуудтай, арадай ажахын һалбаринуудтай нягта х барисаатайгаар ажалаа ябуулхадаал үндэр үрэ дүнгүүдые туй гээшэ.

Буряад Республикын Президент
Правительствын хэблэлэй а

Хүн ба байгаали

ОЛОНИИТЭДЭ ОЙЛГУУЛХА, ДЭЛГЭРҮҮЛХЭ

жэлэй саана икын байгаали хам- бүлгэмэй арбан конференци боложо hэн. Эндэ гурбан гол хараалагдаа бэлэй. хеэр гэбэл, хүн зо- нда Россин Федера- ба Буряад Республи- ҮҮлинуудые ойлгуу- лгэрүүлхэ, экологическа дээшэлүүлхэ. Хоёрдо- булгэмэй эхин эмхи- бэхижүүлхэ, байгаали лгада hуурин, нюта- бүхы ажаhуугшадые ууулха. Гурбадахинь , байгаалиин бая- шагтайгаар хэрэглэхэ едүүдтэй, экологиин гүрэнэй болон ниитын эмхинүүдтэй суг Байгал ршониие аршалан лгада hайн талын дые туйлаха. нөө эзлжээтэ конференци эхэдөө, эдэ бүгэдэ хэр лагдээ гээшэб, нэн түрүүн ргасаада социально- ическа ямар байдалай д байhые хараада абангүй а болохогүй. Энэл байдал булгэмэй ажал ябуулгада вүдөөлөө, мүнгэ hангаар дал бэрхэтэй байдалда лаа. Гэбэшье байгаали лха талаар олон эхин үүл ажамидарха аргаяа ий байhаар. Тэрэ тоодо йн районно соведые дэгшэнь В.Ж.Жамба- орлогшонь А.Б.Цыдендор- Хяагтын (В.И.Струч- Н.К.Григорьев), Октябрь- Н.Е.Киселов, В.В.Босхо- Бэшүүрэй (А.А.Ефимов, решных), бусадыешье мээр юм. Эмхидхэлэй эри тусхай зорилгоор, ар ябуулhанай ашаар лэ р зарим тэды hайн дые туйлаа гээшэ. лэмэй соведэй президиум нзын хүдэлмэри ябуулаа. тэдыень дурдая. Байгаали хамгаалха хуулинуудые хазагайруулhан ушарнууд али олон дайралдаа. Жэшээлбэл, Орешково hууринда үмсын гэрнүүдые барихын тула ой модон гамгүй отологдожо байhанаа, городой ахамад архитектор П.Г.Зильбермантэй энэ асуудал гуримшуулагдаба. Дивизионно станциин сэрэгэй часть ой модон соо хорото бодос адхажа байhанаа, хэрэгынь сэрэгэй прокуратурада дамжуулагдаа. Акционернэ "Бурятвторцветмет" бүлгэмдэ бүдүүлиг хазагайруулганууд ушараад, хэрэгүүдынь районууд хоорондын прокуратурада эльгээгдээ.

Иимэ хэмжээнүүд олоор абтаhан ааб даа. Хүдөө нютагуудай эдэбхитэдые нэрлэмээр. Хориин аймагай Майлын hургуулиин hурагшад голой эрье сэбэрлэжэ, модо hуулгаа. Загарайн аймагай "Дружба" совхозой коллектив Галсановка, Шэбэр, Шулуута горхонуудай эрье болбосон түхэлтэй болгобо. Республикын эколого-биологическа түбэй hурагшад Котокель нуурай захаар уhанай нөөсэ хамгаалха тэмдэгүүдые тодхоhон, эрьеынь сэбэрлэhэн байна. Мухар-Шэбэрэй аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз, Баргажанай уhалууриин түхеэрэлгэнүүдэй управлени, Захааминай аймагай гаряашанай ажахынуудай "Хамни" эблэл, Загарайн аймагай "Бэхи ажал" гэhэн фермерскэ ажахы, Шулуутайн леспромхоз оршон тойронхиие арюудхаха хэрэгтэ өөhэд өөhэдын хубитаяа оруулаа. hургуулинуудай үүргэ тон ехэ. Нёдондо жэгүүртэниие хамгаалха талаар хүдэлмэри ябуулhан 16 hургуули шагналнуудта хүртөө hэн.

hүүлэй табан жэлэй туршада модо тариха хүдэлмэри 2 дахин шахуу хороогоо. Жэл бүри энэ хугасаада ой модон соо 1062 дахин түймэр носоо юм. 1995 ондо 8 мянган гектар талмайда модон отологдоhон hаа, 90 мянган гектарта носоhон байна. Ушар иимэhээ ойн түймэрнүүдhээ hэргылхэ гээшэ гол хүдэлмэримнай болоно. Манай бүлгэм районно соведүүдээр дамжуулан, hуурин, предприяти бүхэндэ ой модоной харууhанай талаар ниитын инспекторнүүдэй бүлэгүүдые байгуулаа. Эдэнэр лесхозуудай хүдэлмэрилэгшэдтэй саг үргэлжын харилсаатай байха, ниитэ зониие түймэр унтараалгада элсүүлхэ аргатай.

Гэхэhээ гадна экологическа аюулhаа хамгаалгын Бүхэроссин үдэрнүүдтэ зорюулагдаhан хэмжээ ябуулга 50 үдэр үргэлжэлдэг юм. Түнхэнэй, Хяагтын, Хойто-Байгалай, Загарайн, Октябрьска, Железнодорожно, Советскэ районууд энэ акцида илангаяа эдэбхитэйгээр хабаадаа. Байгаали тухай эрдэм мэдэсэ дэлгэрүүлгэ тон шухала гээшэ. Илангаяа нөөсэнүүдыень ашагтайгаар хэрэглэхэ асуудал хурсаар табигдаха ёhотой. Манай шалгалтануудай дүнгөөр hургуулинуудта байгаалида дуратайгаар хүмүүжүүлхэ хүдэлмэри урагшатай ябуулагдадаг haa, хүүгэдэй ясли, саадуудта горитой анхарал хандуулагданагүй. Иимэ байдалда анхарха шухала.

Республикын дээдэ hургуулинуудта экологическа түбүүд урагшатай хүдэлнэ. Жэшээлбэл, хүдөө ажахын академиин студенческэ дружина жэл бүри Байгалай мүльhөөр рейд үнгэргэдэг юм. Үнгэрhэн хабар эдэнэр Баргажанай заповеднигhээ Хилмын Хушуун хүрэтэр аяншалхадаа, хулгайгаар загаhа агнагшадые барихан, шэнгэн түлишөөр уhа бузарлалгые hэргылхэ талаар хүдэлмэри ябуулhан байна.

Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд, онсолбол, Хяагтын "Ленинское знамя", Загарайн "Вперед", Түнхэнэй "Саяны", "Мухар-Шэбэрэй "Ленинский путь", Хориин "Удинская новь" газетэнүүд урданайхиhаа үсөөн гарадаг болоошье haa, байгаали хамгаалха асуудалнуудаар материалнуудые толилолгодо онсо анхардаг юм. Гэбэшье Яруунын, Баунтын, Хурамхаанай, Кабанскын, Баргажанай, Сэлэнгын районуудай газетэнүүд экологиин асуудалаар юу толилжо байhан тухайгаа мэдэхээ болёо. Эдэ газетэнүүдтэ бүлгэмэй районно соведүүд анхаралаа хандуулха ёhотой гээд hанагдана.

Районно соведүүдэй дэргэдэ лекторнүүдэй бүлэгүүд хүдэлдэг юм. Багшанар, үйлдвэриин hалбаринуудай мэргэжэлтэд бүридэлдэнь оролсодог. Лесхозуудай, загаhанай инспекцинүүдэй, санэпидстанцинуудай түлөөлэгшэд хүн зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулдаг. Гэбэшье hүүлэй жэлнүүдтэ иимэ арга эрид hуларaа. Мүнөө район бүхэндэ оройдоол 20 лекци жэлдээ уншагдана. Радио, телевиденийн арга боломжо гүйсэд хэрэглэгдэнэгүй. Энэ жэлдэ телевиденеэр агнуурийн нөөсэнүүдые зүбөөр ашаглаха талаар управлениин начальник В.Носков гурба дахин үгэ хэлээ. Саашадаа Байгал нуур шадарай баялигые аршалан хамгаалгада зониие элсүүлхын тула телевиденеэр олон дамжуулга хэхэ хэрэгтэй.

Эхэ байгаалияа тэрэ зандань үлөөхэ тухай асуудалнууд соohоо газарай гүн нөөсэнүүдые хамгаалгада онсо анхармаар. Юуб гэхэдэ, хэбтэшэнүүдые ашаглаhанай удаа газараа урданайнь түхэлдэ оруулха, түүхэй эд комплексноор хэрэглэхэ гурим сахигданагүй. Тиимэhээ районно соведүүд газарай гүн нөөсэ ашаглаха талаар өөhэдын секцинүүдтэй байха зэргэтэй. hүүлэй үедэ колхоз, совхозууд, фермерскэ ажахынууд газарай хүрьhэ гамнан арьбажуулха хүдэлмэриеэ хэдэ дахин хороогоо.

Бүлгэмэй зарим соведүүд хангалтагүй хүдэлөө гээд тэмдэглэмээр. Тэрэ тоодо Кабанскын, Прибайкалиин, Муяын соведүүдые нэрлэмээр. Зэдын, Захааминай, Мухар-Шэбэрэй, Түнхэнэй районуудта энэ талаар ажал ябуулха харюусалгата тушаалтад таарамжатайгаар томилогдоогүй, тиимэhээ ажал ябуулгань эдэбхитэй гэхын аргагүй. Жэлэй эхинhээ юhэн hарын туршада оройдоол 31 миллион түхэриг взнос суглуулагдаа. Харин сметын ёhоор, 100 миллион түхэриг оруулагдаха ёhотой hэн. Экономическа байдалай хаа яагүй хэды орёошье haa, взнос суглуулга ондо ондоо юм. Жэшээлбэл, Хяагтын районно соведэй олзо оруулха талаар даабаряа бэелүүлээ haань, хүршэ Зэдын, Сэлэнгын райсоведүүд энээнээ бэелүүлнэгүй. Загарайнхид сүм суглуулжа тушаана, харин хориинхид гурбан жэлэй туршада түхэригшье оруулнагүй.

Саашадаа районно соведүүд эхин эмхинүүдые хүтэлбэрилгые шангадхаха үүсхэлшэ хүнүүдые түрүүлэгшээр томилхо зэргэтэй. Хамтын ба хубиин взносуудые оруулhанай ашаар 1996 ониие олзын сметэ дүүргэлтэтэйгээр түгэсэхэ шухала. Байгаали хамгаалха тушаа гүрэн түрын зүгhөө абтаhан документнүүдые олониитэдэ ойлгуулха хэрэгтэй.

В. НЕУСТРОЕВ,
республикын байгаали хамгаалха бүлгэмэй соведэй ахамад мэргэжэлтэн.

ЭРШЭТЭ ДОЛГИНИИНЬ ЭБХЭРhЭЭР ЛЭ...

екын хада хабсагайнуудай ташалангуудhаа ан бууhан гол горхонуудай уhаар Боолон Түмэр арна. Зунай үедэ хадануудай мүльhэнэй хайлахада ура бороогой ороходо, нуурнуудай уhан нэмэнэ, уурай болоходо хороно. Тиимэhээ Баргажан ундарха, үргэдэхэнь Боолон Түмэрhөө эхитэй. болон Баргажан хадануудай холболдоhон удые hэтэлжэ, Баргажан гол Байгал далайда 0 модоной зайе дабан шудхана. Тиигэжэ Байгал нэмэри болон ородог уhанай 12 процентнь ан мүн гэжэ эрдэмтэдэй багсаамжалан хэлээшэ Голой үргэниинь зарим газарта 360 метрhээ үнзэгынь 5-6 метр болошодог.

ажан гол Хурамхаанай, Баргажанай аймагуудта ажахын талаар аша туhатай юм. Зорино hуурин шэнгэн түлишэ баржаар зөөгдэнэ. Урда тэ Могойто тосхон хүрэтэр пароходоор аймагай дэеэ хоол, бэшэшье эд бараан зөөгдэдэг байгаа. автомашинаар зөөhэндэ орходоо гаргашань рба дахин хямда болоно. Мүнөөнэй сагта о руу бэшэ, Хурамхаан хүрэтэр энэ хэрэгые дэ тон шухала гэжэ hанагдана.

ажан голые зубшан, Уланхаанай, Дэрээнэй, Хурамхаанай, Мүргэнэй, Ленинэй, Хилганын, Баян-Голой, Бодоной ажахынуудай 100 гаран гүүртэ, отаранууд үбэлдөө байрладаг.

онуудаар колхоз, совхозуудай фермэ, отара үнзэгы худагууд үрэмдэгдэдэг hэн. Мүнөө нь эмдэрээ, үлэhэн худагууд зайн галай үнэтэй онhоо ашаглагданагүй. Тиимэhээ малай олгын үедэ Баргажан гол дээрэ мал уhалха соолгонууд гаргагдадаг юм. Гэбэшье малаа уhалхада, соолго шадархиие бузарлахагүй шухала. Энэ талаар аймагай санитарна байдал сахиха болон байгаали аршалха таhагууд ехэхэн үүргэ дүүргэхэ уялгатай.

Модо отолhонhоо боложо, Баргажанда шудхадаг Улгана, Гаарга, Аргата, Шаманка, Борогол, Онёо гэhэн томонууд горхонуудай уhан хахадтаа орошоо. Мүнөө Гаарга гү, али Онёодо оломынь бэдэрэнгүй, хаагуурыньшье сэхэ оймоод гарахаар болошоо. Баргажанай эрьеэр, тэрэнэй hалаа горхонуудаар модо отололго огто хоригдохо ёhотой. Ой модые hэргээхэ, модо тариха талаар тусгаар программа табигдаха зэргэтэй. Урдань колхоз, совхозуудай байhан ой тайгые гуримшуулха; эзэдтэй болгохо хэрэгтэй.

Хүдөө нютагуудаар болодог ой тайгын түймэрнүүдэй 90 процент хагда галдаhанhаа болоно. Хабартаа хагда галдахадаа, шубуудай уурхайнуудые, шумуулнуудые хэды ехээр хюдана гээшэбибди. Хүдөөгэй захиргаануудта, сомоной Соведүүдтэ, тосхон бүхэндэ экологическа карта зохёогдохо ёhотой. Тус карта соо малай бэлшээри, модо отололгон, гол горхонуудые сэбэрлэхэ, бог шорой хаяха газар олохо, модо тарилга болон нютаг hууринуудай сэбэр байдалые сахилга ородог бшуу. hургуулинуудай үхибүүдээр горхонуудые, нуурнуудые сэбэрлүүлхэдэ, мүнгэ зөөри хэрэгтэй бэшэ. Жэшээнь, Швейцарида гол мүрэнүүдэй 90 процент жэл бүри сэбэрлэгдэнэ бшуу.

Буряадуд уhанhаа холохон ехэнхидээ ажаhууна. Юуб гэхэдэ, уhа бузарлаха гээшэ нүгэлдэ тоологдоно бшуу. Багаhаамнай хойшо бахатайгаар дуулдадаг бахын дуун жэлhээ жэлдэ үсөөриэ.

Лесхозуудта биотехническэ хүдэлмэри мартагданхай. Модо үбшэнhөө hэргылхэ хүдэлмэри хараалагдахаяашье болёо. Газарай хүрьhэн, сабшалан, нуга бэлшээри hайжаруулха габшагай hаранууд үнгэргэгдэнэ. Тиибэшье нүлөөниинь бага байhаар.

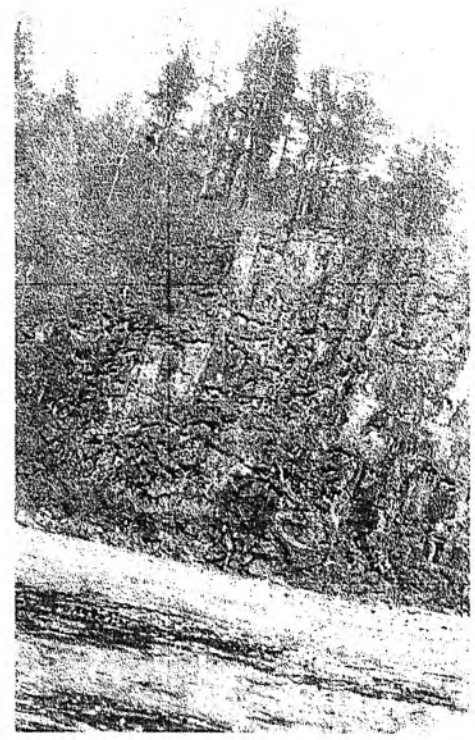

Байгал далайн ариг сэбэр байлга Баргажан голhоо бага бэшээр дулдыдана гэжэ hайса ойлгонобди. Тиимэhээ үхибүүдhээ эхилээд үндэр наhатай үбгэд, хүгшэд хүрэтэр али болохо аргаараа Баргажан голоо аршалха, гамнаха, арьбалха уялгаяа бэелүүлэе. Энэл ушарта эршэтэ долгинуудынь эбхэрhээр, Баргажаниие магтаhан дуунууд зэдэлhээр байхал.

Вл. БАТОРОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Баргажан голой эхэ эрье.

Ажалшадай амаршалгануу

„Бурят-Монголой Үнэн"
газетын редакцида

Профсоюзуудай Бурят-Монголой
Сомонтоо Соведэй Президиумhээ

ПРАВДА

БУРЯАД-МОНГОЛЫН ҮНЭН

Коммунизмын идеен

(Түгэсхэл. Эхиниинь декабриин 5,10,11-нэй дугаарнуудта)

Эдэ, илангаяа 1948-49 онуудта газетын редакци республикынгаа ажабайдалда хабаатай гол асуудалнуудаар, элдэб янзын материалнуудые үдэр бүри шахуу үгэхэтэеэ хамта, буряад хэлэн болоод литературна хэлэнэй дүримүүдые улам нарижуулан

Будамшуумнай" мүндэлэн түрэhэн түүхэтэй "...1923 оной **июлиин 5 ба 6 хоёрой хоорондохи hүни, тиихэдэ Дээдэ-Үдэ байhан Улаан-Үдэ городто түрөө hэм. Эсэгэмни үльгэр туужада ороhон суутай хүн юм hэн. Мүнөөшье буряад зоной дунда - колхоз бүхэндэ хошолон, артель бүхэндэ аялгалан хөөрэлдэдэг.**

үзэг бэшэг шудалалгые Зэдэдэ хэн hаатуулнаб? - гэhэн статьягаа доро дабтажа толилходоо, бэеэ огто hайрханагүйб, иимэрхүү шүүмжэлхы материалнууд хэблэгдэдэг байгаа гэжэ жэшээ болгон харуулха хүсэлтэйб.

... Ород алфавит дээрэ зохёогдоhон буряад-монгол үзэг бэшэгтэ арад зониие hургаха

Ивановулад зониие үзэг бэшэгтэ hургалгын аймаг дотороо ахир тулюураар ябуулагдажа байхада, ямаршье хэмжээ абангүй, харин тэрээндэ ёhо тэдыгээр хандажа, огтошье тоохогүй зан гаргана.

Ород алфавит дээрэ зохёогдоhон үзэг бэшэгтэ арад зониие hургалгын Зэдын аймагта яашагүй муугаар ябуулагдажа байhаниие тэмдэглээд, үшөө 1947 оной июниин 4-дэ БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиум тусхай тогтоол баталжа абаhан байгаа.

Зүгөөр аймсоведэй гүйсэдком ба тэрэнэй гэгээрэлэй таhаг тус тогтоолhоо ямаршье тобшолол хээгүй. Тэрээнhээ байтагай мүнөө жэл энэ шухала хүдэлмэриие ороидоошье орхижорхиhон байна. Аймагай зарим сельсоведүүдэй хэдэ хэдэн колхозуудта энэ хүдэлмэри огто мартагдашанхай. Жэшээлхэдэ, Боргойн сельсоведэй Кагановичын нэрэмжэтэ колхоздо арад зониие үзэг бэшэгтэ hургалга үнихэнэй ябуулагдахаяа болёо. Эндэ шэнэ үзэг бэшэг шудалалга ёhотой гэгшээр эмхидхэгдээгүй байхаhаа гадна, тэрэниие шудалха хүнүүдэй тоо бүридхэл хүсэдөөр абтаадүй байха юм. Үшөө 1947 ондо партийна организацяар томилогдоhон культармеецүүдынь нэгэ хэды

шал худал хуурмаг хэрэг б
юм. Тэрэ актын ёhоор шэнэ
бэшэгые шудалhан хүнү
шалгажа үзэхэдэ, Бадаев г
огто hургаагүй байшоо. Х
худал список болон акт таб
аймОНО-гой инспек
Хиндановаар баталуу
гүрэнэй мүнгые эдиhэн б
Үнэндөө тэрэ 24 хүнүүдэй 9-
урдада ондоо культармеец
hуража гараhан ба 7-н
hүүлэй жэлнүүдтэ 7-8 классу
дүүргэhэн зон байгаа. Тиих
хүнүүд 2-2 дахин ба 2 хүнү
дахин списогтэ ороhон бай

Аймагай прокурор н
Козлов энэ мэтээр гүр
зөөриие ямаршье э
нюургүйгөөр эдижэ бай
этэгээдүүдые элирүүл
хуулиин харюусал
хабаадуулхын орондо ю
хээгүй байшоо. Хэтэрхэ
прокурор Козлов н
ябадалнууд тухай хэрэгү
аймагай прокуратурада ор
байбашье, мүнөө бол
ямаршье хэмжээ аба
байhаниинь тоншье гайха
байна. Мүн энээн туша
МВД-гэй сотруд
Дарицыренов гэгшэ "мүрд
ябуулбашье, хүсэн
хүргөөгүй орхижорхиhон б
Тиимэhээ дээрэ хэлэг
хэрэгүүдые эсэстэнь хүр
гэмтэ нюурнуудые хуу
харюусалгада хабааду

ДАЙНАЙ ХОЙТО ТЭЭХИ ЖЭЛНҮҮД

hайжаруулха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулдаг, ехэ хүдэлмэри ябуулдаг байhан юм. Хэлэ бэшэгэй эрдэмтэдэй, уран зохёолшодой, багшанарай, номой хэблэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй, эдэбхитэй уншагшадай hанамжанууд, дурадхалнууд толилогдожо, энэ асуудал хотын, республиканска конференци, зүблөөн суглаануудаа дээрэ зүбшэн хэлсэгдэдэг байhан. Илангаяа шэнэ үзэг бэшэгые бүгэдөөрөө шудалха гэhэн шанга эрилтэ табигдадаг hэн.

Энэ асуудал БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет заседани дээрээ хаража үзөөд, 1948 оной июль hарада тусхай шиидхэбэри абаhан байна. Тэрэнь "Ород алфавит дээрэ зохёогдоhон буряад-монгол үзэг бэшэгтэ арад зониие hургаха хэмжээнүүд тухай" БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба ВКП(б)-гэй Обкомой бюрогой 1946 оной октябриин 16-най тогтоолые гүйсэдхэлгын дүнгүүд тухай" гэжэ нэрлэгдэhэн. Энэ үе соо нилээдгүй ажал ябуулагдаа гээд онсологдоно.

Гэхэтэй хамта, хэхэ бүтээхэ юумэн үшөө ехэ гэжэ тэмдэглэгдээд, тодорхой заабари даалгабаринууд үгтэгдэhэп байна. Жэшээлхэдэ, 5 мянган хэhэгээр буряад үзэглэл октябрь hара гаратар Бурмонгиз барлаха, Бурмонкооной правлени хоёр мянган лаампа, дүрбэн мянган лаампын шэлнүүдые абаха гэхэ мэтэ болоно. Мүнөө энээхэн тоонуудые нэрлэжэ hуухада, тон жэжэ, энеэдэтэй шэнгеэр үзэгдэнэ, харин тэрэ сагта гүрэн түрын удха шанартай асуудал байгаа бшуу.

Энээнтэй хамта эмхидхэлэй, ойлгууламжын хүдэлмэринүүдэй үргэнөөр ябуулагдаhаниинь ойлгосотой бээ. "Шэнэ үзэг бэшэг бүгэдөөрөө шудалая!" гэhэн гаршаг доро ажалшадай бэшэгүүд олошороо, түрүүшын үрэ дүнгүүд гүхайшье хэлэгдэдэг болоо. Энэл үедэ "Булад гуурhата

Эсэгымни түрэhэн гараhан нютагыньшье, түшэн ябаhан ажалыньшье буляалдаатай. Ахын аймагта хэлсэхэдээ, ангуушан hэн гэхэ, баргажанаархин хадаа баянай барлаг hэн гэлсэхэ. Мухаршэбэрэйхид - моришон, Хоридо хонишон, Яруунада ямаашан, Загарайда - загаhашан гэлсэдэг.

Үнгын буряадуудай үльгэршэн hэн гэхэдэ, Дулдаргын нэгэ дуушан hэн гэзд hаладаггүй. Би өөрөөшье ойлгохоёо болишоо гэгшэб. Эсэгэ, би өөр тухайгаа мэдэхэ юумэмнил хадаа - улаан наранай гараадүйдэ, Октябриин революциин болоодүйдэ, хан гэхэ хадааhагүй, ган гэхэ нохойгүй, арадаа хэдэрхэ тэрлигтэй, альга соорхой бээлэйтэй, дэбдижэ hууха тохомтой, дэрлэжэ унтаха эмээлтэй, хурдан боро моритой, хуа шара үгытэй гэхын үгытэй, үльгэр таабарида дуратай, хуушан үгые хорон үгөөр хуухалан хаядаг, шэнэ юумые шэжэр алтаар шэмэн магтадаг - иимэ хүн байгаа. Юрэдөө тобшоор хэлэхэдэ: хэлэниинь хэдэргэ, аманиинь адалга, улаан хэлэтые урдаа оруулхагүй, хорон мэхэтые хойноо гаргахагүй бэлэй..."

Үнэхөөрөө, хошон үгэтэ, хурса гуурhата "Будамшуумнай" үзэг бэшэг шудалалгые үргэдхэхэ хэрэгтэ хэмгүй ехэ хубитаяа оруулhан түүхэтэй. Гэбэшье, дутуу дундануд байhан лэ ааб даа. Зарим нютагуудтамнай эмхи гуримгүйгөөр эрхилэгдэдэг, ёhо тэдыгээр хандаха ушарнууд үзэгдэдэг байhан. "Шэхэ дулии, шодэ балай", " hураhан далай hураагүй балай" гэхэ мэтын оньhон үгэнүүдтэй удхаараа холбоотой хурса бэшэгүүд тунхаглагдадаг байна.

Тэдэнэй гоодо 1949 оной апрель hарада гараhан "Шэнэ хэмжээнүүд тухай БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба ВКП(б)-гэй Обкомой бюрогой 1946 оной октябриин 16-най тогтоол Зэдын аймагта тон хангалтагүйгөөр бэелүүлэгдэжэ байна. 1947-48 онуудай hуралсалай жэлнүүдтэ тус аймагта 1.206 хүнүүд шэнэ үзэг бэшэгые шудалжа дүүргэхэ ёhотой байhан аад, тэдэнэй миил 643-ниинь шэнэ үзэгые шудалhан байха юм. Мүн шэнээр абтаhан тоо бүридхэлэй ёhоор, 1948-49 онуудай туршада 1115 хүнүүд hуралсалда хабаадуулагдаха ёhотой байгаа. Теэд тэдэ зонуудай арайхан 700 гараниинь шэнэ үзэг бэшэг шудалалгада хабаадуулагдаhан мүртөө, байгша оной үнгэрhэн хэдэн hарануудай туршада миил 152-нь үзэг бэшэг шудалаа нэрэтэй болоо.

Гэхэтэй хамта, шэнэ үзэг бэшэгые шудалжа дүүргэhэн зонуудые шалгажа үзэхэдэ, мэдэхэ юумэнь даншье тулюур байба.

Гүрэн түрын удха шанартай энэ хэрэгые богонихон сагай болзор соо гүйсэдхэжэ, арад зониие буряад-монгол үзэг бэшэгтэ hургахын тулада 1947 ондо тус аймагта 42 мянган түхэриг, 1948 ондо 104 мянган түхэриг мүнгэн үгтэhэн ба 1949 ондо 86.900 түхэриг хараалагдаhан байна. Аймагай гүйсэдхэхэ комитедэй дэргэдэхи арадай гэгээрэлэй таhагай энэ ехэхэн тооной мүнгэн зөөриие зүбөөр гаргашалжа, эмхи гуримтайгаар арад зониие үзэг бэшэгтэ hургаа hаань, тад ондоо дүнгүүдтэй байхань элитэ байгаа. Теэд энэ хэрэгэй обор нобшоор ябуулагдажа байhаниинь юугээр тайлбарилагданаб гэхэдэ, нэн түрүүндэ арадай гэгээрэлэй таhагай гүрэн түрын ба политическэ удха шанартай тус хэмжээ ябуулгада хайша хэрэгээр, хойрогоор хандажа байhанаарнь гэршэхэгдэнэ. Тус таhагые даагша нүхэр Н.П. занятинуудаар өөhэдынгөө хүдэлмэринүүдые хизаарлаба. Эгээл тиимэhээ үнгэрhэн жэлнүүдэй туршада "hураа" болоhон хүнүүдынь мүнөө газетэ уншажа шадахагүйhөө байтагай, нэрэ обогоошье бэшэжэ шадахагүй байна.

Мүнэндэ гүрэнhөө элдэб мэхэ гохоор мүнгэн зөөри абажа эдихэеэ hанаhан, бүришье методическа болэдхэлгүй хүнүүд тэрэ худал хуурмаг хоohон списогүүдые табидаг байба. Иимэ ябадал 1947 ондо гараhан байгаа. Тэрэ үедэ тус колхозой партийна организациин секретарь байhан нүхэр Нindаков (мүнөө колхозой правлениин түрүүлэгшэ), аймагай гэгээрэлэй таhагые даагша байhан Мункуев ба бусад хэдэн нюурнууд Кагановичын нэрэмжэтэ колхоздо 100 хүнүүд шэнэ үзэг бэшэг шудалалгые дүүргэбэ гэhэн хуурмаг акт зохёожо, гүрэнhөө аяар 10 мянган түхэриг мүнгэ абажа үбэршэлhэн байха юм. Тиихэдээ тэдэнэр 1943-44-45-46 онуудай туршада 6-7 классуудые дүүргэhэн хүнүүдые эндэ тэндэhээ бэдэржэ, тэрэ акт соогоо бэшэhэн байгаа. Тэрээн соонь 1947 ондо 7 классые дүүргэhэн С. Данзанова, М. Лубсанов ба бусад хэдэн арбаад залуушуул оролсонхой.

Тэрэшэлэн хэдэн жэлнүүдэй туршада нэгэ хүниие 2-3 дахин жэл бүри списогтэ оруулжа, мүнгэ абажа байhан ябадалнууд бии. Иигэжэ бээ гутаahан, эшхэбтэр муухай ябадалнуудые гаргаhан зарим нэгэ хүнүүд Үшөөтэйн сельсоведтэ үзэгдэнэ.

"Улаан-Үшөөтэй" колхоздохи культармеец Д. Бадаев гэгшэ 1948 оной августын 15-hаа 1949 оной мартын 23 болотор 51 хүнүүдые шэнэ үзэг бэшэгтэ hургажа гаргаа гэжэ тоологдоно. Тиин нүхэр Бадаев 1949 оной мартын 23-да табигдаhан актаар 24 хүниие hургажа гаргаhан болоно. Шалгаад үзэхэдэ, энэнь хэрэгтэй.

Боргойн сельсове
"Овцевод" совхоздо 140
гаран буряадууд бии юм. Зу
тэдэнэй нэгэниньшье
бэшэг шудалалгые эхилэ
байhаар. Теэд энэ яба
парторганизациин секре
Лалетин, ниитын инспе
тэндэхи hургуулиие да
Буинова гэгшэдэй hанаае
зобооногүй. Эндэ нэгэ
культармеец томилогдо
байна. Парторганизац
секретарь нүхэр Лалетин
юундэ энэ хүдэлм
ябуулагданагүйб гэжэ асуу
"би мэдээгүйб" гэhэн хар
үгэдэг. Теэд ВКП (б)-
Обкомой бюрогой
Министрнүүдэй Сове
тогтоолые уншаа гүт гэ
уншааб гэhэн харюу хэлэ
Энэ хадаа тэндэ тус хэрэ
тоодоггүй, политиче
эндүүрэлгэ гаргажа бай
ябадалые гэршэлнэ.

Энээгээр Зэдэ
дутагдалнууд хизаарлагдана
Партийна советскэ эдэхи
болон багшанар, ВКП(б)
айкомой пропагандист
бурят-монгол хэлэн дэ
ажалшадай дунда лекци
элидхэлнүүдые уншадагүй,
бэшэг шудалха ябадалай шу
байhыень олониитэдэ ойлгуу
үгэдэггүй байна. Үзэг бэшэ
hураха ябадалые эмхид
тушаа асуудал аймгүйсэдко
заседани ба сельсоведүү
сессинүүд дээрэ зүб
хэлсэгдэдэггүй байха юм.
хэмжээ ябуулгые эрхи
эмхидхэхэ тус
комиссинуудш
байгуулагдаагүй байhаар.

Байгша оной февраль hар
боложо үнгэрhэн айма
партийна конференциөөрын
тогтоол соо "арад зониие о
алфавит дээрэ зохёогдо
бурят-монгол үзэгтэ hур
хэрэгтэ байгаа дутагдалну
эрид шууд усадхаха, б
колхозууд, МТС-үүд, э

аанууд ба hуурийн
ктнуудта ехэ наhатанай
гулинуудые эмхидхэхэ,
hургуулинуудые
ихэлтэй культармеецүүдээр
гаха, занятинуудые
агаряагүйгөөр үнгэргэжэ
ха" гэжэ бэшэбэшье,
конференциин тогтоолой
үлэгдэжэ эхилээдүйнь тон
элтэй.
үнөө үзэг бэшэг мэдэхэгүй
ыые энэ жэлдэ яабашье
ахаа гэhэн шанга зорилго
гдаад байна. Энэ зорилгые
гэхэ бүхы арга боломжонууд
ихидтэ бии. Үзэг бэшэг
алгын политическэ удха
гые гүнзэгыгөөр мэдэржэ,
ойн сельсоведэй Сталинай
мжэтэ колхозой
армеецүүд энэ хэрэгые 1949
й июлиин 1 болотор
эхэбди гэhэн уялга абажа,
агайнгаа бүхы
тармеецүүдтэ хандалга
ха. Ушар иимэhээ аймагай
йна, комсомольско ба
гскэ органуудай зорилгонь
а, сталинайхидай уряалые
наар угтажа, бүхы аймаг
ноо тараан дэлгэрүүлгэ
но. Тиихэтэйгээ хамта,
нэртэ али болохоор
дамжа үзүүлжэ байха
тэй. Мүн ажалшадай дунда
-монгол хэлэн дээрэ лекци
н элидхэлнүүдые саг
жэ уншажа байха шухала.
нэ үзэг бэшэг шудалалгые
дэ тоохогүй ябадалда
ическэ сэгнэлтэ үгэжэ,
й эрдэм гэгээрэлые улам
тэй болгохо саг тулаа..."
үнөө сагаар харахада,
ше талаhаань мүлижэ
аар ааб даа, харин тэрэ
ритойхон шуураа татаhан
гэрэлэй таhагые даагша
hаа гаргадаа, аймагай
курорто хатуу эмэ
одоо, хэдэн хүнүүд
лэдэ орожо, сүүдүүлэгдэ
Курам шанга, хуули хатуу
hан ааб даа. Бултыень
охын аргагүй бээ. Гэхэтэй
та, жэл тухай сагай үнгэрөөд
ада, удхаараа тад ондоо
элнүүд орожо эхилhэн
Нэгэ багахан жэшээ
ихаар хаш: **"Уншадаг,**
лэг болонхойб" гэжэ
дэhэн, Мухар-Шэбэрэй
гай Суулгын Ленинэй
жэтэ колхозой гэшүүн
р. **Тогошеева** редакцида
hэн бэшэг соогоо иигэжэ
тлэнэ:
Жэлhээ үлүүхэн
алсалай hүүлдэ үзэг
гэй кружок
алтатайгаар дүүргэжэ,
ад-монгол хэлэн дээрэ
гдоhон Ж. Тумуновай
оhоо hэриhэн тала", "Сүхэ
", Ч. Цыдендамбаевай
аровай лагван" гэжэ
удые тон hонирхолтойгоор
жа дүүргэбэб..."
олон тоото, үнгэ бүриин
ай бэшэгүүдэй нэгэн,
ань дабтаhанай үлүү-
лходо, эдэ жэлнүүдтэ соёл
аа hайжаруулха талаар
ой алхам хэгдээ, тэрээн
"Үнэнэйнгөө"
hанууде иража байхада,
карагдана.
энтэй дашарамдуулан,
эн буряад хэлэн тухайгаа
үгэ дурдамаар ха. Юуб
hүүлэй үедэ, энэ шухалын
аа асуудал тушаа яhала
хөөрэлдөөнүүд боложол
. "Түрэл хэлэмнай - түшэг
най" гэhэн гаршаг доро
газетымнай хуудаhанууд
наяад онуудhаа эхилээд,
үргэноор хэлсэгдэжэ,
й, сэнтэй дурадхалнуудые
үргэлжэлhэн зандаа.
нь бүридхэжэ харабал,
хоёр-гурбан томохон боти ном болохо даа. Бүри hаяхан үнинэй мэдээжэ журналист Долгор Жугдурова яhала холоhоо эхилжэ, буряад хэлэнэйнгээ саашанхи хүгжэлтые тодоруулан тайлбарилха 'зуураа "...**хэлэ бэшэгээ мүнөө хубилгаха (реформо) тухай бодомжолгые зүбшөөхын аргагүй..."** гээд батална hэмнай.

Энэ тон зүб тобшолол мүн. Хэблэлэй хуудаhанууд нютаг, гол, айл, аймаг бүхэнэйнгөө яряа үгэнүүдээр бэшэгдэhэн зүйлнүүдые тэрэ янзаарнь толилходо болохо гэhэн заримашуулай, тэрэ тоодо эрдэмтэдэй баталамжые буруушаахынгаа хажуугаар, энэмнай алдуутай ябадал болохо гэжэ тоолохо байнаб.

Буряад хэлэн тушаа хоорэлдөөнэй гарахада, нэн түрүүн **"хэдэн үе зомнай буряад хэлээ үзөөгүй байhан, түрэлхи хэлэн дээрээ ярилдахаяа болиhон"** гэжэ байжа дабтадаг хэбэртэй агша. Нэгэ талаhаа зүйтэйшье юм бээ. Тэрэнэй хажуугаар хэлэхэ юумэн гэхэдэ, дээдын зургаануудаймнай хүтэлбэрилхы тушаалтад түрэл хэлэнэйнгээ хүгжэлтэ тушаа үнэн зүрхэнhөө үсэд шангаар оролдожо, хүсэд hаналаа табидаггүй гэжэ сэхэ руунь хэлэе. Удаан саг соо минии ажаглахада, олонхидынь наагуураа ойлгоhон болоод, саагуураа ондоо бодолтой hуудаг янзатай. Тэд түрэл хэлээрээ хоёр үгэ холбожо шадахагүй, нэгэншье буряад зохёолоо уншаагүй хүнүүд хаанаhаа hонирхохоб, дэмжэхэб, оролдохоб, хүн бүхэндэ, ойлгосотой бэшэ гү? Ушар иимэhээ түрэлхи хэлэнэй асуудалые ерэхэ жэлдэ үнгэргэгдэхэ республикын арадуудай съезд дээрэ хаража үзэхэ гэhэн дурадхал оруулха байнаб.

Түгэсхэлдоо түрэл газетынгээ залуу үетэндэ иимэ нэгэ hанамжа хэлэлтэй гээд бодомжолбоб. Угаа орёо хүндэ сагта ажаhуупабди, ерээдүймнай үшөөшье хүсэд тодорхой бэшэ. Тиигэбэшье "Үнэн" газетэмнай ходо байха гэжэ мэдэнэбди. Ная, наян таба, ерэ, ерэн таба - нигээд саашадаа тэбхэр ой бүхэнэйнь тэмдэглэгдэжэ байха байhанда найдая. Тиимэл хадань залуу хүн бүхэн залхуурангүй, үзэhэн хараhанаа тэмдэглэжэ байгты, хэзээ нэгэтэ тэрэнээ уудалжа, түүхээ магад бэшэхэтнай, зураглахатнай магадгүй. Тиимэ дэбтэргүй байhанаа, энээхэн мүрнүүдээ бэшэжэ hуухадаа, зүгөөргүй халаглаhамни эли аабза. Наhанай нэмэхэ бүри олон юумэн мартагдана, олонхи ушарта hанажа ядан зобоношь.

Саашань тогтоходо, газетынгээ удха улам hайжаруулха, бүри hонирхолтой болгохын тула үргэн олониитэтэй холбоо барисаагаа гүнзэгырүүлхэ, үргэдхэхэ гэhэн зайлашагүй эрилтэ бии. Богонёор хэлэхэдэ, "Үнэнэй hуургуули" гэжэ дэмы хэлсэгдэдэггүй байха. Энэ hуургуулияа бүри hайжаруулжа, харюусалгаяа ходо hанажа, бэелүүлжэ ябаха гээшэ - нэрэ хүндымнай хэрэг. Аргынь олдобол, энээн тухайгаа, бидэ бэшэгшэдэй hэшхэл тухай энэ хоорэлдоогоо үргэлжэлүүлхэ бодол бии.

Иван ОЧИРОВ,
Россин Федерациин ба БуряадРеспубликын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

"Буряад үнэн" hонин тухай бодомжонууд

ТҮРЭЛ ХЭЛЭНЭЙМНАЙ МҮНХЭ ГУЛАМТА

Хэнэйшье мэдэhээр, "Буряад үнэн" hониной 75 жэлэй ой байгша оной hүүл багаар гүйсэхэнь гээшэ. Эды олон жэлнүүдэй хугасаада үндэhэн буряад хэблэлэймнай дабаагүй дабаан, гаталаагүй дайда үгы ха юм. Яахадааб гэбэл, буряад hайхан хэлэнэй гайхамшагта удха, шанарые бадараажа байhан арадаймнай ёhотой үндэhэн гуламта байгаа. Саашадаашье байхал гээшэ.

1931 оной хабар манай Баруун-Бургалтай нютагай 14 айл хамтаржа, "Большевик" колхоз анха тогтоhон түүхэтэй. Тэрэл үеhөө эхилжэ "Буряад-Монголой үнэн" газетэ минии нютагта hонирхогдожо эхилhэн юм. Түрүүндээ хуушан монгол үзэгөөр барлагдаhан газетые Бургалтайнгаа дасанда hураhан залуухан хубарагууд олонхи анхаралда уншажа hонирхуулдаг байгаа юм. Дамба Банзаракцаев, Дэмбэрэн Гомбоев, Санжижаб Бизьяев болон бусад ехэ эдэбхи гаргажа зондоо уншадаг байгаа. Тэндэшье түрүүшын түрүүлэгшээр томилогдоhон Жигжид Цыдынов хуушан монголоор эрдэмтэй hэн тула хамагдансаяа энэл бэшэгээр ябуулдаг байгаа гээшэ.

Тииhээршье лата үзэгөөр хэблэгдэдэг боложо, миниг нютагай ажаhуугшадта ехэхэн хубилалтада яhала нүлөөлөө hэн. Тэрэ үедэ нютагтамнай гансашье ород айл үгы байhан юм. Эрдэм номтойе усадхахын тула нютагай залуу эдэбхитэй шармайн оролдоходоо, энэл газетын аша туhаар илалтатай, урагшатайгаар ехэ наhатанда үзэг, бэшэг заажа, урма баярыень дэбжээдэг hэн. Тэрэ үедэ би hургуулиин наhа гүйсөогүй хубүүхэн Цыретор ахаяа, Цыпил эгэшэеэ дахажа, эжы, абынгаа үгэдэ орогүй, уhан нюдэн боложо уншалгын байшанда ошолдоод, нойртоо диилдэхэдээ, шала дээрэ унташоод, олон удаа дүхүү hуудаг айлда үглөөгүүр hэридэгээ мартаха аргамгүй. Нэгэ удаа уншалгын байшангай шкаф соohоо "Буряад-Монголой үнэн" газетэ хулуугаад, Цыденжан Лубсановта баригдаhанаа мартадаггүйб.

- hонирхоо гүш? Тиигээ hаа, аба даа. Дахин намhаа асуунгүй, нэгэншье газетэ бү абаарай, - гээд, худэhэн дэгэлэйм үбэртэ хэжэ, - зай, гэртээ буса даа, - гэжэ ябуулhыень мүнөөшье hанажа ябадаг гээшэб.

Минии эгэшэ аха хоёрни дасанайшье, шэнэ үеыншье hургуулиин богоhо алхажа үзөөгүй аад, тэрэ үедэ Парижска коммунын суута сэрэгшэ Эжен Потье гэгшын "Интернационалые" буряадаараа дуулалсажа ябадаг hэн. Тэрэ үеын "Үнэн" hониндо хэблэгдэhэн байгаа. Мүн нютагай залуушуул оohэдөөшье сагайнгаа эрхэ байдалда тааруухан дуу зохёогоод, "Талын үргэн таряаланда таршаа, хорхой байхагүй". Табан жэлэй түсэб соо тарган кулааг байхагүй" - гэжэ дуулалдажа ябадаг hэн даа. Мүнөөнэй демократи тухай дуун байхагүйhоо гадна буhалгаанай орон нютагууд болошоhондоонь голхормоор агша.

Үнэрhэн хохидолто дайнайшье үедэ "Үнэн" hониниhоо минии нютаг hалаагүй юм. Эдихэ хоол, үмдэхэ хубсаhаар хэды ядаруу байбашье, үбhэ тэжээл хуряалгын отогуудташье "Үнэн" hониной аша габьяа ехэ байгаа. Уншажа, бэшэжэ шадахагүй үбгэд, хүгшэд нютагтамнай олон hэн. Эдэ наhатайшуулнай газетын hонинуудаар маанадhаа үлүүгээр hонирхожо, колхозойнгоо түбhөө газетэ асаржа, сүлөө сагтаа уншуулжа hанаагаа амардаг байгаа.

Тэд арганьшье үгы ааб даа. Нютагаймнай 108 эрэшүүл дайнда мордоhон байна. 1946 ондо нютагаймнай "Большевик" колхоздо 114 үрхэтэ айлнууд тоологдодог hэн. Тэрэ үедэ тусгаар даабаритай почто зөөдэг хэншье үгы байгаа. Михайловка hуурин hаа колхозой бухгалтер Даша-Нима Цыреторовэй даабаряар олон удаа газетэнүүдые зөөhэнөө hанагшаб. 18 хэhэг "Буряад-Монголой үнэн" байдаг бэлэй. Тэрэ үедэ велосипед унажа ябахын тула арбаад модоной зайда Даша-Нимын "морёор" даабариень дуратайгаар дүүргэдэг hэм.

Харин, мүнөө үедэ минии ажаhуудаг Михайловка hуурин да 258 буряад айл тоологдоно. Тэд оройдоо 2 айл "Буряад үнэн" уншана гэхэньшье аягүй гээшэнь. Хуушанай уншагшад хорожол байна. Шэнэ уншагшадай 30-40 наhанайхид ущцаха аргагүй байна. Яахадааб гэхэдэ, эдэнэр ехэнхидээ "самбар", "шатар" гэжэ юрын буряад үгэнүүдые ойлгохогүй байдаг. Тэндэшье буряад угсаатан аад, хэлээ ойлгохын түлөө оролдохогүй байхадань урмаа ходо хухардагби.

"Буряад үнэн" газетымнай бүхы ажалшад ямар hайн зантай, түрэл угсаатанаа ехээр хүндэлхэhөө гадна, холо, ойрынгоо гуурhа баридаг хүнүүдые редакци тээшээ татасатай гэжэ hанадагби.

Би өөрөөшье хүсэд ойлгонгүй ябатараа, нэгэл мэдэн гэхэдээ, эндэхи ажалшадаар танил болошоhон хүм. Иимэ нэгэ hонин туршалга дурсахада, болохо шэнги hанагдана.

1951 оной ноябрь hарада Улаан-Удын түбэй больницада эмнэлгэдэ байбашье, айхабтар хүндэ байгааб. Дошхон моринhоо унажа ехээр эбэрhэндээ ядаруул, найдамжагүй гэлсэжэ хэлэдэгшье байгаа юм. Эгээл тэрэ үедэ дайнда ябажа шархатаhан Барадий Мунгонов намтай суттаа нэгэ таhалгада суттаа байба гээшэбди. Нүхэрни hайн, мууе хүсэдөөр өөрынгөө бэе дээрэ үзэhэн хадаа өөрөө хэды ядабашье, хүлдээрээ гүйжэ ябадаг hэн тула намаяа зоригжуулха, зарим үедэ магтаадшье абаха. Заримдаа hөөлдэнги hулаар хэлэхэдэнь, ойлгодоггүй шахуу hэм. Тииhээршье удангүй нүхэрни hайжаржа, бусаха сагыншье дүтэлбэ.

- Ши гоёор зугаалдаг байнаш. Шүлэг зохёо. Эндэhээ гараад, "Үнэн" газетэдэ оруулжа үгэнэ бээзб, - гэбэ.

Би хэбтэриин аад, ехээр гайхабаб. Ямар, юу зохёохо ухааншье үгы байгаа. Арбаад хоног үнгэрбэ. Толгойдо юуншье үгы. Гансал hайжарха тухай бодол.

Зай, бишни хоёр хоноод эндэhээ гарахам. Врач Раднаевтай хөөрэлдөөб, - гэбэ Барадий.

Эгээл энэ хугасаа соо "Нохой хамартаа хүрэхэдөө уhаша" гэдэгэй ёhоор нэгэ шүлэг ормогложол орхибоб даа. Тэрэмни карандашаар ааб даа. Нүхэртөө үгэжэ уншуулбаб.

- Болохо даа. Болохо, hайн лэ гээшэ, - гээд, абашоо бэлэй. Нүхэрнишье бусаба. Би тэрэл зандаа, хэбтэриин. Хэды хоноhоной удаа редактор Цыден Цибудеев намда ерэжэ, алирhанай шүүhээр шанаhан унда асараа hэн. Ном үзэжэ, эрдэмээ дээшэлүүлхые захяа бэлэй. Оройдоошье танил бэшэ аад, иимэ хүнүүдые яажа мартажа болохоб даа.

Байсын үбдэг табсанhаа
Баруун бэе руу харахадаа,
Баян ургасын долгилходо,
Бархирха дурам хүрэнэ.

Энэл даа, эгээл hайн бадагынь гэе. Тииhээршье даа, жараад онhоо абан hанал бодолоороо хубаалдажа, нютагайнгаа элдэб hонинуудые "Үнэнэй" шоурта хэблүүлдэг болоо hэм даа.

Үе наhаараа "Үнэн" hониноо уншажа байhан туладаа, хаана ямар hонинууд болоноб, хүнэй ухаан hанааанда таарууугүй ябадалнуудые бэшэдэг болоо hэм.

Нютагайнгаа малшадай захиhан газетэ, журналнуудые тараадаг ажалда 1964-84 онуудта ажаллахадаа, буряад хэблэл олоор тараахын тула оролдодог байгааб. Районой "Союзпечать" эмхиин даргаар олон удаан жэлнүүдтэ ажаллаhан Ольга Жалсараевна Дариеватай хамта "Айл бүхэндэ - "Буряад үнэн" гэhэн уряа доро ажалладаг байгаабди. Түрэл hайхан хэлэнэймнай ударидагша байhан "Буряад үнэн" газетэ захилгаар манай аймаг хододоо түрүү hуурида ябадаг hэн. Тэрэ үедэ буряад хэлэ hургуулида заалга хорюултай байбашье, манай аймаг "Үнэн" hониноо захилгаар 1300-haa доро ороогүй hэн. Минии мүнөө ажаhуудаг Михайловкаород hуурин нэрэтэйшье haa, 40 хэhэгhээ доро унаагүй байгаа.

Түрэл арадайнгаа урдаа хараха, нэрэ хүндэ ехэтэй, хуушанай түүхэ, домогтой баян "Үнэн" хэблэлтэй, тэрэнэй hайн, hайхан абари зантай ажалшадаар унаган нүхэд ябахада, ой ухаанhаа гарахагүй hонин намтар арьбадхажа ябаhандаа баясаагүйдэ аргагүй. Бата Гылыков, Цырен Субанов, Вера Токтохоева, Булат Жанчипов болон бусад журналистнуудтай унаган нүхэд ябаhандаа урматайб.

Энэл hониноойнгоо 50 жэлэй ойн найрта Ольга Дариева бидэ хоёр районоо түлөөлжэ, уряал абажа ошоходоо, баяртайл ябаhан гээшэбди.

"Буряад үнэн" газетэмнай энэ ойнгоо жабхаланта найр дээрэ. Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаха үедэ сугларhан зон барандаа хүл дээрээ зогсожо, нэрьемэ альга ташалгаар угтаа hэмди.

Буряад арадай, буряад хэлэнэй мүнхэ гуламта "Буряад үнэн" hонимнай хододоо бадаржа, мүнхэ зуламнай байг!

Ц. НАЙДАНОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Михайловка тосхон.
Захааминай район.

"Буряад үнэнэй" 75 жэлэй ойдо

ЗУЛА МЭТЭЭР БАДАРЫШ!

1951 он. Дайн дүүрээд, хүн бүхэнэй зосоохи сэдьхэлэй шарханууудай мүлиржэ байhан үе hэн. Бүхы арад зомнай, гүрэн түрээ дайнай hүүлдэхи хохидолнуудhаа hэргээжэ, үнэн сэхэ ажалаараа гайхамшагта ехэ баатаршалга гаргажа байгаа. Минии олохон лэ үетэн хубүүд, басагадай эсэгэнэр дайнhаа бусаагүй, Европын газар дээрэ хэтэ мүнхэдөө нойрсон байдаг. Түрэhэн үринэрөө амидыгаар алдаhан эжынэр, дайнай урда тээхэнэ айлайхи боложо, намдал адли нарай нялха үри хүүгэдтэй болоhон манай олохон лэ эхэнүүд хайрата инагаа үдэр hүнишье, хэзээ гэнтэ гэртээ бусажа ерэгшэ ааб гэhэндэл, бүхы наhан соогоо эсэгэнэрыемнай хүлеэhэн зандаа hэн. Хүгшэн эжынэрэйнгээ, эхэнүүдэйнгээ, үдэшэ бүхэндэ нохойнуудай хусахада гү, али үүдэнэй шэбхын торд гэхэдэ, халуун дэбдихэрhээ hүрэн бодожо, сонходоо ошоод, түрэл абяанай соностохые дуулаха хүсэлэнтэй байhые үүрэй сайтар үргэhэ нойроо сэлмэшоод, ханза соогоо хадагалhан гурбалжан хушуутай бэшэгээ задалжа дахин, дахин уншан уйдан уйлан байдагынь, арбаадтай бидэнэр хаанаhаа мэдэхэбибди? Үдэртөө эсэтэрээ наадаад лэ, үзэглэхын hайгаар "Буряад-Монголой үнэн" газетэеэ уншаад лэ, үдэр үнгэрхэдэ бүри үндыжэ ябаhан хаhамнай ха юм.

Минии эсэгэ Ванданов Галсан колхоздоо ветеринараар хүдэлхын хажуугаар партийна эмхиие хүтэлбэрилдэг байгаа. Хоёр ниилүүлэгдэhэн колхозуудай хамтын партийна суглаан боложо, партиин гэшүүд эсэгыемни партийна эмхиие хүтэлбэрилхыень найдаhан байдаг.

Хамтарагдаhан Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэр гушаад лэ хүрэжэ ябаhан Борис Раднаевич Санжимитыпов томилогдоhон, hүүлдэнь совхозшье болоод байхадань директорээр хүдэлөө. "Буряадай габьяата мелиоратор", "Октябриин хубисхалай", "Ажалай Улаан Тугай" орденуудаар, олон медальнуудаар ажальнь тэмдэглэгдэнхэй, нютаг дээрээ эгээл хүндэтэй хүнүүдэй нэгэн болохо Борис Раднаевич үнинэй наhанайнгаа амаралтада гаранхай. Моргохон дээрээ ажаhуудаг юм.

Партиин хараа бодолнуудые, бэелүүлхын түлөө тэрэ сагта (hаяшье болотор) политзаняти болодог байгаа.

Тэрээндэ хэрэглэхэ брошюранууд, плакадууд ехэ олоор партийна эхин эмхидэ ерэдэг байгаа. "Буряад-Монголой үнэн", "Бурят-Монгольская правда" газетэнүүд, "Байгалай долгин", "Китай", "Новое время" журналнуудые захил хэжэ абагша hэмди. Табяад ондо хүнэй байдал мүнөөнэйхитэй жэшэмээр бэшэ, салин мүнгэн гэжэ байгаагүй. Айл бүхэн хэhэн ажалайнгаа түлбэриие ороohоор, талхаар абадаг hэн. Тэрэ үедэ мүнгэн гээшье хараhанаа, гартаа барижа үзэhэнөө hананагүйб. Хана сохижо "мүнгэшөөхэдөө" эсэгэнэрэй дайнда ябажа олоhон үхэлэй сэнтэй орден, медальнуудлэ гэрэй ханада эдирээ оротор шэдэгдэдэг hэн. Тиигэбэ яабашье айл бүхэн нэгэл аргаа оложо газетэ, журнал захидаг, тэдэнээ хүлеэн ядажа hонирходог, уншадаг байhан юм. Тэрэ табяад онуудаар телевизор, радио баhал байгаагүй, харшынай лаампын гэрэл доро hургуулиингаа хэшээлнүүдтэ бэлдэдэг, номуудые, газетэнүүдые уншадаг үе hэн.

Манай эхэ эсэгэнэр "хада гэртээ" харинхай, тэрэ угынь залгуулжа бидэнэр, манай үринэр ябанабди. Мүнөө минии hанахада, газетэ, журнал уншадаг, hонирходог эхэ эсэгынгээ үйлэ хэрэгүүдыень бидэл үри хүүгэдтээ бүри саашань дамжуулан ябаха гээшэ наhанаймнай нангин уялга болоно ха юм.

Мүнөө гансал зоөри, мүнгэн гээд саг үргэлжэ уншадаг газетэеэ абахаа, hонирхохоо болёод байhамнай ехэл гэмшэлтэй, манай үхибүүдэй хүгжэлтэдэ хаалта болошоод байна. Тэрэ хаалтые хайшаншье гэжэ hааць хамхалжа үзэхэ, аша гушанарайнгаа харгыень сэбэрлэхэ ёhотойбди гээд hанагдана.

Тэрэ табяад ондо почто зөөдэг "почтальон" байдаг юм hэн гү, али үгыл хадань зунай амаралтымни үедэ Моргохон соогоо эсэгэмни намайгаар тараалгадаг hэн ха.

Үетэн хүбүүд, басагадни зунай амаралтынгаа үедэ хойто хадаар ургажа байhан шэниисэ, хара талханай үрмэдүүл үбыень түүдэг, таряаланай газар сэбэрлэдэг байгаа. Би тиихэдэнь тухай маанадhаа аха зоноор хөөрэлдэхэ.

Моргохоной арын айлнуудаар ябахада Жигжит Лыксыков, Табдан Очиров, Орондигбэ Эрдынеев, Цырма Сандакдоржиева, Дашадоржо Чимитов, нютагаймнай зүүн заха болохо "Түхэригтэ" Чимитцырен Гармажапов, Нармажап Цыбиков, Будожап Будожапов, Юндэн абгатан, Зунды габжатан, Гомбоцырен Батомункуев гэгшэдэй гэр бүлынхид "Үнэн" газетэеэ захидаг байгаа.

Колхозоймнай түбэй айл бүхэн "Буряад-Монголойнгоо үнэн" газетэ абажа уншадаг байhан. Бальжинима Шаралдаев, Цымпил Будожапов, Цырендаша Жаргалов, Дымбрыл Базаржапов, Цырен-амбай (нэрэ, обогыень hанажа ядагдаа), Батадамба Базаров, Цимпил Жанчиков, Цимпил Цыренжапов, Дашидондок Жимбеев, Будажап Шагдаров болон бусадшье нютагаймнай хүнүүд баруун дайе дабажа, амиды мэндэ нютагаа бусажа ерэhэн юм.

Ород хэлэн дээрэ барлагдаhан газетэ, журнал захидагүй шахуу байhан, юундэб гэхэдэ, ехэ багагүй ородтоо тулюур байгдаа юм.

Тэрэ үедэ машина, трактор мүнөө сагайхида орходоо хомор hааб даа, хамаг ажалаа "морин эрдэнээр" бүтээдэг саг hэн. Үбэл зуншүй, Хэжэнгэhээ Моргохон хүрэгэр мори тэргэ, шаргаар Халханова Мэдэгма "хэзтэймнай" почто зоодэг, айл бүхэн айлшан шэнгеэр ехэл хүлеэжэ, хүндэлжэ уттагша hэн.

1955 он. Би долоодохи классай hүүлшын экзамен, ород хэлээр шалгалтада бэлдэжэ байхадамни, манай гэр бүлэдэ үйдхар, гашуудал, гэнтэ залин шэнгеэр буужа, таби наhандаа хоёрхон лэ хоногой хугасаа соо Чисаанынгаа больницада -үбдөөд, эсэгэмнай гэнтэ наhа барашаhан юм. Гурбан ехэ дайн дажар үзэhэн хүнэй монсогорхон зүрхэн яажа тэнсэхэ байгааб. Дайнайшье урда тээнь, hүүлдэньшье үдэр hүниие мэдэнгүй, үнэн сэхээр ажаллаа ха юм.

- Халхын, Финляндиин дайнда хабаадаhан эсэгэмнай, Германиие бута сохилсоод гэртээ бусахадаа, hүниндөө юумэнhээ айжа hэришэдэг, hэргэшөөд үни удаан унтажа ядаха, дэнгэй гэрэл доро газетэ баряад, зүрхэеэ тэбэрин hуудаг hэн, - гэжэ эжымнай маанадтаа эсэгэ тухаймнай дурдан хөөрэгшэ hэн. Хэндээшье хэрэггүй Афганистанай дайе, Чечняда болоhон үйлэ хэрэгтэ минии үеын хүнүүдэй үри хүүгэд хабаадаа, энэ хоёр дайнhаа олохон хубүүд бусаагүй, гэртэхиндэнь, түрэл гаралдань, армида үдэшэжэ хүлеэн үлэhэн залуухан басагадта иимэ муухай үйлэ хэрэгүүдые бү үзэhэй гэжэ сэдьхэгшэб.

Эсэгынгээ нүгшэхэдэ, бидэ юhэн үри хүүгэд үншэрхэ тухандаа үлэhэн байнабди. Үхибүүдэй эгээл ехэнь болохо ахамнай hаял армиин алба лүүргэжэ ерээд, Хэжэнгэдээ хүдэлжэ ябаа. Манай гүрэн түрын арад зоноо хаядаг, мартадаггүй байhандань бултадаа хүнэй зэргэ hургуулитайнуудшье, хүнүүдэй зэргэ айл аймаг болонхой үри хүүгэдээ үдхэжэ, мүнөөнэй үдэр үдэрэй хүндэ саг үзэхэ үйлэ хубида хүрөод ябаналди даа.

Манай эхэ, Батомункуева Лыгжима Алюшеевна, 73 наhандаа наhа барахан юм. Өөрынгөө ухаан бодолоор хуушан монгол, түбэд, ород үзэг шудалhан, "Үнэн" газетэеэ, "Байгал" журналаа тордиhогүй уншадаг, уншаhан дуулаhанаа ехэл зохидоор хөөрэдэг бэлэй.

Манай аха Николай Батомункуевич Галданов республика соогоо мэдээжэ журналист, СССР-эй журналистнуудай холбооной гэшүүн, шатараар спортын мастерта кандидат, "Россин Федерациин спортын габьята ажал ябуулагша" гэhэн үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэhэн намтартай. Ахамнай газетэ, журнал, номуудые ехээр уншадаг байhан, үнинэй наhанайнгаа амаралтада баранхай. Роза абгайханайнгаа бөөмэй дээрэ, ахындаа байжа арбан класс дүүргэhэн хаhамни минии хүгжэлтэдэ ехэхэн лэ нүлөө үзүүлээ гэжэ hанагшаб. Ахамни тэрэ үедэ шатараар Россин хүдөөгэй шатаршадай ехэ ехэ мүрысөөнүүдтэ хабаадаха. Ленинград, Ростов-на-Дону, Рязань, Эрхүү, Монголой Улаан-Баатар хотонуудта шатарай мүрысөөнүүдтэ хабаадажа, яhала hайн дүнгүүдые түйлаhан байдаг. Холын городуудаар ябажа ерэхэдээ, гэр бүлэдөө, эхэдээ, толгой тооложо дүүнэртээ бэлэгүүдтэй ерэдэгыень мүнөө үсэгэлдэр мэтээр hанагдана.

"Буряад үнэн" газетынгээ хүгжэлтэдэ хубитаяа оруулжа ябадаг Николай Галданов ахаяа газетынгээ 75 жэлэй ойн баяраар дашарамдуулан амаршалаад, гуурhантай хурса, бодолтнай сэлмэг, сэдьхэлтнай омог дорюун зандаа, хүндэ сагые хүндэшөөнгүй, ута наhа эдлэжэ, удаан жаргалтай ябыт даа гэжэ газетынгээ олон уншагшадай зүгhөө, Хори Хэжэнгын талын ахадүүнэрэй, түрэл гаралай, үетэн нүхэдэйтнай үмэнэhөө үреэнэб.

Мүнөө додомжолон байхадамни, 45 жэлэй хугасаа соо, "Буряад үнэнтэй" нягта холбоотой уншагшадай нэгэниинь болоноб. Тиимэhээ өөрынгөө наhанай эрьюулгэ соohоо бодомжолон ябаhан бодолнуудаараа, хүгжэжэ ябаhан залуу үетэндөө хөөрэхэ дуран хүрэнэ.

Жараад онуудай эхеэр Зүүн-Сибириин технологическа институдай барилгын факультедэй оюутан болоод ябахадамни, "Үнэн" газетэмни тулгамни болон тэдхэжэ, үргэжэ ябаhыень мартаха аалби.

Шахардуу сагай болоходо, эжытэймнай суттаа наадажа өөдөө болоhон, манай нютагай аха захатан Цырендоржо Жанабадараевич Дамдинжаповайда ошожо, садатараа эдеэлхэ, кинотеатрай мүнгэтэйшье болоод гараха саг гохёолдогшо hэн.

Цырендоржо Жанабадараевич "Үнэн" газетэдэ олон жэл ажаллаа, редакторыньшье байhан намтартай. Монголдо манай гүрэнэй элшэн сайдай орлуулагшаар олон жэлдэ хүдэлhэн. hүүлдэнь республикынгаа соёлой министрээр хүдэлhэн намтартай. Манай гүрэнэй, Монголойшье хэдэн олон орден, медальнуудаар шагнагдаhан юм.

Моргохон нютагаймни дунда hургуулиин музей соо ороходо, нютагаймнай мэдээжэ хүнүүдэй нэгэн болохо Цырендоржо Жанабадараевичта зорюулагдаhан булан ехэ зохидхоноор шэмэглээтэй байдаг юм. Энэ жэлдэ наян табан наhанайнь ой боложо, hайн hайхан дурсалгын үгэлүүдээрээ "Буряад үнэн", "Правда Бурятии" газетэнүүдэй хуудаhан дээгүүр дурсагдаа hэн.

Цырендоржо Жанабадараевич гансашье дээдын тушаалнуудта ажаллаhаа арад зондоо мэдээжэ бо бэшэ, харин хэдэн номуу зохёон хэблүүлжэ гаргаhан, заха уран зохёолшодой нэ болоно.

Нэгэтэ Цырендоржо Ж набадараевичай ажалда ошолсобоб. Таhалга соо тамхинайнь угаан Моргохо хүндыдэ манан унаад байh дал үзэгдэбэ. Тэндэ бай ажалшадынь "уhан дээгүүр мэ тогтоомо" хүхилдэн бай хөөрэлдэхыень, бэе бэеэ шо шанга, шангаар энеэлдэхы адаглахадаа, манай мэдэ хүнүүд эндэ hууна гэжэ тиих тухайлаа hэм.

Тэдэнэй дунда минии тан Хэжэнгын хүбүүн Георг Дашабыловай байхадань ех баярлаа бэлэйб. Георг Цыренович намhаа гур жэл урдахана Хэжэнгын дунда hургуули дүүргэ армиин албанда ябажа ерэ багшын институдта hура

"Буряад үнэнэй" 75 жэлэй ойдо

газетэнүүдые хубаагааб гэжэ айлай хоорондуур гүйхэдөө, үетэндөө ехэл атаархахаб.

Моргохон hууримнай ехэл таруу, айлнуудай бэе бэеhээ холо холо ажаhуудаг hэн. Мүнөө соморшог шэнги, нэгэ томо hуурин гэжэ харагдадаг, тиигэбэшье яhала таруугаар, хабтайдаг юм. Анхан тужын наагуурхи айлнууд "Матаар гараса" гэжэ нэрлэгдэдэг байгаа, мүнөө зүүлжээ зөөжэ, ханаабайнгаа баруугаар түбхинэнхэй юм.

"Матаар гараса" ошоод, айл бүхэнэй газетэ, журналнуудыень үгөөд бусахадамни, почтымни сүүмхэ нилээд хүнгэншэг бологшо hэн. "Матаар гарасада" "Буряад-Монголой үнэн" захидаг айлнууд олон бэлэй. Дондок Рыгзыновэй, Долгор Гармаевагай, Цыбик Гармаевагай, Дымбрыл Гунсуевай, Жамбал Гунсуевай гэр бүлэ ганса "Үнэн" газетэ бэшэ, "Китай" журнал абадаг байгаа.

Наашаа "Ханаабай баруун бэе" гэжэ нэрлэгдэhэн таhархайда Бальжир Бадмаевай, Жигмит Галдановай, Дугар Дамбаевай, Чимит Бадмаевай, Дашидоржо Санжижаповай, Жамсаран Дамдиновай, hургуулиимнай директор Иван Прокопьевич Суворовой, мүн түрэл нютагhаамнай гадуур, хари үрэнүүдээр үргэнөөр мэдээжэ болоhон ураи зурааша Цыреннамжил Очировай гэр бүлэнүүд олон газетэ, журналнуудые абадаг, hонирхон уншадаг hэн.

Би "Ханаабай баруун бэеэр" ябахадаа, Цыреннамжил Очировайда үни, удаан болошохоёо hанадаг байгааб. Юундэб гэхэдэ, захил хээгүй газетэ, журналнуудаараа ахатамнай hонирхожо, тэрэ hамбаандань би бүтээжэ байhан зурагуудыень баhал hонирхон харадаг, угалзатуулан шэмэглэжэ байhан модон ханза, аягын шэрээнүүдээрнь hонирходог байгааб.

Даруу зантай ахатамнай амандаа гааhа зуунхай, аалин намдууханаар хандаха, гитара, балалайка, гармошко дээрэ наадан, үхибүүдые баясуулан байдагынь үсэгэлдэр мэтэ hанагдаха юм. Мүнөөл hанахадамни, Цыреннамжил Очировичнай, табяад онуудай байдалаар ехэл hургуулитай, хүгжэлтэ гээшье бэшэ зондо орходоо ондоогоор ойлгодог, ухаансар хүн байгаа даа. Тэрэ хатуу, бурханай шажантай тэмсэжэ байhан сагта буддын шажанай hургаалай шоуса удха шанар тухай нютагайнгаа үбгэд хүгшэдоор хөөрэлдэн байгша hэн. "Индийскэ философи" hэн үри хүүгэд үншэрхэ тухандаа үлэhэн байнабди. Үхибүүдэй эгээл ехэнь болохо ахамнай hаял армиин алба лүүргэжэ ерээд, Хэжэнгэдээ хүдэлжэ ябаа. Манай гүрэн түрын арад зоноо хаядаг, мартадаггүй байhандань бултадаа хүнэй зэргэ hургуулитайнуудшье, хүнүүдэй зэргэ айл аймаг болонхой үри хүүгэдээ үдхэжэ, мүнөөнэй үдэр үдэрэй хүндэ саг үзэхэ үйлэ хубида хүрөод ябаналди даа.

Манай эхэ, Батомункуева Лыгжима Алюшеевна, 73 наhандаа наhа барахан юм. Өөрынгөө ухаан бодолоор хуушан монгол, түбэд, ород үзэг шудалhан, "Үнэн" газетэеэ, "Байгал" журналаа тордиhогүй уншадаг, уншаhан дуулаhанаа ехэл зохидоор хөөрэдэг бэлэй.

Манай аха Николай Батомункуевич Галданов республика соогоо мэдээжэ журналист, СССР-эй журналистнуудай холбооной гэшүүн, шатараар спортын мастерта кандидат, "Россин Федерациин спортын габьята ажал ябуулагша" гэhэн үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэhэн намтартай. Ахамнай газетэ, журнал, номуудые ехээр уншадаг байhан, үнинэй наhанайнгаа амаралтада баранхай. Роза абгайханайнгаа бөөмэй дээрэ, ахындаа байжа арбан класс дүүргэhэн хаhамни минии хүгжэлтэдэ ехэхэн лэ нүлөө үзүүлээ гэжэ hанагшаб. Ахамни тэрэ үедэ шатараар Россин хүдөөгэй шатаршадай ехэ ехэ мүрысөөнүүдтэ хабаадаха. Ленинград, Ростов-на-Дону, Рязань, Эрхүү, Монголой Улаан-Баатар хотонуудта шатарай мүрысөөнүүдтэ хабаадажа, яhала hайн дүнгүүдые түйлаhан байдаг. Холын городуудаар ябажа ерэхэдээ, гэр бүлэдөө, эхэдээ, толгой тооложо дүүнэртээ бэлэгүүдтэй ерэдэгыень мүнөө үсэгэлдэр мэтээр hанагдана.

"Буряад үнэн" газетынгээ хүгжэлтэдэ хубитаяа оруулжа ябадаг Николай Галданов ахаяа газетынгээ 75 жэлэй ойн баяраар дашарамдуулан амаршалаад, гуурhантнай хурса, бодолтнай сэлмэг, сэдьхэлтнай омог дорюун зандаа, хүндэ сагые хүндэшөөнгүй, ута наhа эдлэжэ, удаан жаргалтай ябыт даа гэжэ газетынгээ олон уншагшадай зүгhөө, Хори Хэжэнгын талын ахадүүнэрэй, түрэл гаралай, үетэн нүхэдэйтнай үмэнэhөө үреэнэб.

Мүнөө додомжолон байхадамни, 45 жэлэй хугасаа соо, "Буряад үнэнтэй" нягта холбоотой уншагшадай нэгэниинь болоноб. Тиимэhээ өөрынгөө наhанай эрьюулгэ соohоо бодомжолон ябаhан бодолнуудаараа, хүгжэжэ ябаhан залуу үетэндөө хөөрэхэ дуран хүрэнэ.

Жараад онуудай эхеэр Зүүн-Сибириин технологическа институдай барилгын факультедэй оюутан болоод ябахадамни, "Үнэн" газетэмни тулгамни болон тэдхэжэ, үргэжэ ябаhыень мартаха аалби.

Шахардуу сагай болоходо, эжытэймнай суттаа наадажа өөдөө болоhон, манай нютагай аха захатан Цырендоржо Жанабадараевич Дамдинжаповайда ошожо, садатараа эдеэлхэ, кинотеатрай мүнгэтэйшье болоод гараха саг гохёолдогшо hэн.

Цырендоржо Жанабадараевич "Үнэн" газетэдэ олон жэл ажаллаа, редакторыньшье байhан намтартай. Монголдо манай гүрэнэй элшэн сайдай орлуулагшаар олон жэлдэ хүдэлhэн. hүүлдэнь республикынгаа соёлой министрээр хүдэлhэн намтартай. Манай гүрэнэй, Монголойшье хэдэн олон орден, медальнуудаар шагнагдаhан юм.

Моргохон нютагаймни дунда hургуулиин музей соо ороходо, нютагаймнай мэдээжэ хүнүүдэй нэгэн болохо Цырендоржо Жанабадараевичта зорюулагдаhан булан ехэ зохидхоноор шэмэглээтэй байдаг юм. Энэ жэлдэ наян табан наhанайнь ой боложо, hайн hайхан дурсалгын үгэлүүдээрээ "Буряад үнэн", "Правда Бурятии" газетэнүүдэй хуудаhан дээгүүр дурсагдаа hэн.

Цырендоржо Жанабадараевич гансашье дээдын тушаалнуудта ажаллаhаа арад зондоо мэдээжэ бо бэшэ, харин хэдэн номуу зохёон хэблүүлжэ гаргаhан, заха уран зохёолшодой нэ болоно.

Нэгэтэ Цырендоржо Ж набадараевичай ажалда ошолсобоб. Таhалга соо тамхинайнь угаан Моргохо хүндыдэ манан унаад байh дал үзэгдэбэ. Тэндэ бай ажалшадынь "уhан дээгүүр мэ тогтоомо" хүхилдэн бай хөөрэлдэхыень, бэе бэеэ шо шанга, шангаар энеэлдэхы адаглахадаа, манай мэдэ хүнүүд эндэ hууна гэжэ тиих тухайлаа hэм.

Тэдэнэй дунда минии тан Хэжэнгын хүбүүн Георг Дашабыловай байхадань ех баярлаа бэлэйб. Георг Цыренович намhаа гур жэл урдахана Хэжэнгын дунда hургуули дүүргэ армиин албанда ябажа ерэ багшын институдта hура

"Үнэндэ" хүдэлhэн олохон хүнүүдэй маанадайнгаа дун 75 жэлэй hайндэрые уттал жа шадахагүйнь гэмшэлтэ Газетынгээ хуудаhануудта т нүхэдөө hанан, hанан дурса байгыт гэжэ уншагшын зүгh hанамжа байна.

"Буряад үнэн" газетэ ажаллажа байhан "үнэнэйхи энэ хүндэшэг сагта эбтэй эет бэе бэетээ хёморолдонгу нэгэн hанал бодолтой, нэ айлай үринэр шэнгеэр, х шэршье hааць, "Үнэнөө" га гаhан зандаал, уншагшад баярлуулжа, уншагшадта уулзажа, мүхэнэгүй зула шэ ги бадарhан зандаал байгыт д гэжэ үреэнэб.

Ким ВАНДАНО
худөө бэшэг

(Гонорарынь "Буряад үнэ hонинойнгоо ойн жасо үргэнэб).

тэсхэл. Эхиниинь дека- 11,12-ой дугаарнуудта).

ахан гүбээнүүд дээрэ гдаhан энэ хото соогуур үүдээрнь гүйлгэлдэжэ, ээ, доошоо оронобди. на энэл хотын Рашен hил губээ) гэжэ нэрлэгдэhэн ажуулдиhан эгсэ гэшхүүр губээhээ доошоо буухадаа, ага айгаад абаабди. 45 даар урагшаа хойшоо олдоhон үйлсөөр доошоо Ленэмнай шадамар р машинаа жолоодобо, ошоо буумсаараа баясан, ьга ташалдабабди. эн түрүүшын башниие дэ американ балеринэ Айседора Дункан нэй hамган байгаа) эсэ одо бариhан байха юм. дэй ажаhуудаг гэрнүүд ье архитектураараа бэ адли бэшэ, газаа ань ёнотойл 2 дабхар нууд мэтэ, хүн бүхэн нгээ газаахиие багахан е, томонууд кактус шэнги хэтэ мүнхын ногоон hөөг аhадаар, сэсэгүүдээр глэнэ. "Гэрээ арилгаха, арилха, шэрдэхэ, гоёохо шни, болбосон түхэлтэй одошни. налог татабаринь доошолдог, тиимэhээ иканецууд хуршэhөө агүй гэжэ оролдодог" - Лена гиднай ойлгуулна. гудамжануудай тоohогүй, гэшэнь бүри аргагүй даа. ай шампуняар тротуараа а байдаг" - гэжэ Ленэ өд, бидэниие гайхуулна. исал шэлээр хэгдэhэн бус, троллейбусүүдэй л харахада, гоё гээшэнь ье эбдэхэгүй. Хаанашье адамнай (парк соо, музей, ран), илангаяа нюур гараа ванна, туаледынь ариг эр ялаганажа, тологоножо юм. Телеграфна хадаhаа оо - hүрөөтэй hайхан Сан- иско хото дээрэhээнь а баясабабди.

ХҮДӨӨГЭЙ СЭНГЭЛИГТЭ ҮНДЭЛҮҮЛЖЭ...

тинуудаа эбхэрүүлэн шөлжэ байhан, тиимэшье он бэшэ Номгон далайн ээ. Аутэлөөд, машинаа ажа, булта суранзанда hандал, "Амар мэндэ, он далай!" гэжэ хан- дан, далай тээшэ бдэбди. Далайн уhанда жэ, гараа уhанда норгожо, р хэбтэhэн ракушка ые дурасхаал болгон суглуулжа абабабди. Үглөөдэрынь далайhаа 30 километр холо оршодог Наповале гэhэн нэмжээ талатай хүдөө нютаг ошожо ябахадаа, харгын хажуугаархи виноградуудай зохидхонууд зуруудые хаража, ёнотойл ажалша зон эндэ ажаhуудаг гэжэ үшөө дахин этигэбэбди.

hөөг бүхэниинь шубуудhаа сеткэнүүдээр халхалагданхай. Зэрлиг виноградуудые эгээл түрүүн ородууд ургуулаа гэжэ мэдэбэбди. 1841 ондо Форт Росс гэжэ газараа, 1868 ондо Аляскаяа ородууд худалдаhан байгаа. Сао Салита, Сонома гэhэн хотонуудые хаража, хүдөөгэй 1 дабхар гэрнүүдтэй Америкэтэй танилсабабди. Калифорнидо 47 графство тоологдодог байна.

Удаань виноградниг уудай хажуудахи винарийда (архи буйлуулдаг, худалдадаг, уудаг газар) орожо, эндэхи худалдаанай элдэб үнгын дабhалагдаhан зүйлнүүдые, оливково тоhотой холисонуудые, бусад амтан варенинүүдые печени дээрэ хээд, эдижэ туршабабди. Харахадамнай, хүнүүд вертолёдоор ерэжэ буугаад, сэнгээд бусана hэн. Удаань олон архинуудай выставкэтэй баарай хажууда байжа, тусхай сааhан дээрэ бэшэгдэhэн элдэб архинуудые шэл бокалнууд соо хүүлэжэ, hэжэрэсэгээжэ байжа, амталжа үзэбэбди. "Савиньон Бланк", "Чардони", "Рисерва Анатра Бианко" гэhэн сагаан хуурай, мүн "Ди Пакомио" гэhэн улаан хуурай, "Мусеко" гэhэн мускат түхэлэй архинуудые бага багаханаар уужа сэгнээд, эгээл зохидшоohон hүүлшынгээ архи 10 гаран долларoор гэртээ абаашахаар худалдажа абабабди. Үшөө энэ үдэр элдэб янзын шампанска уужа туршабабди.

Олондо мэдээжэ уран зохёолшо Джек Лондоной музей, ой соо оршодог улаан шулуугаар хэгдэhэн гэрыень ошожо харабабди. Алта бэдэрэгшэд, Аляска, Клондайк, аяншалагшад тухай номуудые бэшэдэг байhан зохёолшоной гэр байрын хэрэгсэлнүүдээрнь, номуудаарнь, фото-зурагуудаарнь hонирхобобди. Ородяпон дайнда дайшалхы корреспондент ябаhан Джек Лондоной нэрэ Сан-Франциско, Окленд хотонуудые, тэдэнэй ажаhуугшадые суурхуулаа hэн. Манда мэдээжэ "Сагаан шононууд", библиотекын бусад номуудыень, дэлхэйе тойроhон "Спарк" яхтыень, хани нүхэдэйнь фото-зурагуудые хараад, Булхауз (шөнын гэр гэжэ оршуулагдана) гэгдэдэг гэргэйнь танилсабабди.

Илангаяа холо ой соогуур зүргөөр ябажа, олон хүнүүдые хүлhэлжэ, улаан томонууд шулуугаар бариhан томо гэрэйнь үлэгэлнүүдые харабабди. Бүхы наhанайнь эгээл ехэ хүсэл болоhон Джек Лондоной гэр бүлэтээ үглөөдэрынь энэ гэртээ зөөжэ орохо гэжэ байтарнь, тэрэ гэрынь шаташоо бшуу. Оройдоол 40 наhатайдаа энээнhээ голхорhон, үшөө үбшэн байhан тэрэ наhа барахан байха юм. Тээ холошог байhан хорёолоотой, томо шулуугаар дарагдаhан хүүрыень ошожо харабабди, абяагүй зогсожо, бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ, алдар суута уран зохёолшын дурасхаалыень мүнхэлэн ёнолбобди.

Хаанашье ябахадамнай, Ленэ гиднай бидэнэйнгээ фото-зурагуудые абажа, видео-фильм буулгажа байгаа. Ябуудтаа тэрэмнай hургуулинууд, эрдэм hуралсал тухай хөөрөө: эндэмнай 1-дэхиhээ эхилээд, 12 классууд бии, hургуулиин үхибүүд 4 час болотор hургуулидаа гү, али хүүгэдэй саадтаа байдаг. Үнэхөөрөө, нэгэшье hурагшые бидэ үдэртөө хараагүйбди, гансал амаралтын үдэрнүүдтэ, кафе, ресторануудта гэртэхинтээ ябаха, эдеэлхэ юм. Эндэ хубиин hургуулинууд олон.

hонин жэшээ дээрэ тогтоё. hурагшын үдын хоолhоо урид гү, али 4 час болотор үйлсөөр ябаа hаань, тэрэниие полиции тогтоохо, гэртэхиндэнь яла түлүүлдэг юм гэhэн хөөрөөн бидэниие гайхуулба. Тиихэдэ дээдэ hургуулида, университедтэ (эндэ 7 университет) ороходонь, шалгалтын экзаменуудые баридаггүй байhаниинь, тиин үхибүүдэй, түрэлхидэй нервээ хүдэлгэдэггүй байhаниинь урмшамаар байна.

Үдэшэндөө Сан-Францискаар ябажа сэнгээбди, 55 каналтай үнгэтэ телевизорынь харааб- ди. Голден гейт паркда ("Алтан үүдэн" гэhэн парк) ошожо, үзэсхэлэн hайхан сэсэрлиг, хараа үзөөгүй мододые, hөөг бурiаahадые харабабди. Эндэ янза бүриин амитадай зоопарк, дельфинарий бии. Юрэл ногоон дээрэ хэбтэжэ, амаржа байhан хүнүүдые харахада, баhал нонин. Гурбадахи үдэрөө Миурэй ой (мэдээжэ американ уран зохёолшо, байгаали хамгаалагша Джон Миурэй нэрээр нэрлэгдэнхэй) гэhэн заповедник ошожо, эгээл мэдээжэнь 112 метр үндэртэй байhан секвойя гэжэ улаан үнгэтэй, дэлхэйн эгээл үндэр модонуудые хаража гайхалаа барабабди. Акацидал адлишуу набшаhануудтай эдэ модод 140 миллион жэлэй саана ургадаг байгаа. Америкэhээ гадна Франциде, Япондо, Шпицбергендэ, мүн манай ороной Новосибирскын олтирогто ургадаг байна. Энэ үндэhэн парк соогуур тусхай зүлгэ харгыгаар ябажа сэнгэбэбди, амарбабди.

Ямаршье түймэрнүүдтэ дууhан дүрэдэггүй (досоонь дабирхайгүй), үндэhэниинь- ше halaa hаань, эдэ мододой пүлхэгэр улахануудсоohоонь эшэ ургажа, доошоо газар руугаа үндэhэлдэг эдэ гайхамшагта модод Редвуд Крик гэhэн хадын горхоной уhа дахаад ургадаг, эдэнэр үбэлэй бороогой, зунай мананай аша туhаар амидарна. Энэ горхоной сэбэр уhан соогуурнь Номгон далайhаа тамарhан форель, кета загаhад дээшэлжэ, түрьhэеэ түрэдэг, тараадаг гуримтай байна.

Манай ансамблиинхид, хүтэлбэрилэгшэд ээлжэлэн байжа, эдэ үдэр hайхан хүхэ ногоон набшатай, улаабтар үнгэтэй мододые тэбэрижэ, элшэ хүсэ абаа юм. Эндэхи магазинhаа секвойя модоор хэhэн гар бэлэгүүдые абажа, паркын түүхэтэй танилсажа, гоё hайхан байгаалиие хужарлажа харабабди.

hүүлшын үдэрнүүдтэ магазинуудаар ябажа, гэртэхиндээ бэлэгүүдые абабабди. Эгээл hүүлшын үдэр эгээл наhатайшье, сэдьхэл зүрхөөрөө дорюун, урагшаа hанаатай Цымжит Баторовна Мункуеватай ("Тоонтымнай" мэдээжэ дуушан) би нүхэртэеэ Номгон далайн эрьедэхи пирсдэ хүрэтэр ошобобди. Американ зоной амарха, сэнгэхые, хүн зоной мүнгэ олохын түлөө үйлсөөр дуулалдажа, юумэ худалдажа, зуража, выставкэнүүдые эмхидхэжэ байхыень харабабди. Магазинуудта, илангаяа супермаркет түхэлэй газарнуудта музейнүүдээр ябаhан шэнги (мүнгэмнай хаанашье хүрэхэгүйнь эли) байбабди. Үнэгүй магазинуудаар яhала юу хээ абахаар байна.

Сэнгэжэ ябахадамнай, үйлсын дунда нэгэ негр хэдэн минута (али час соо юм гү, бү мэдэе) оройдоошье хүдэлэнгүй, нюдэеэшье сабшангүй, гар хүлөөрөөшье hэжэрэнгүй байха юм. Хажуудань мүнгэ табиха амhарта байна. Далайн эрьеэр сэнгэжэ ябаhан зонтой бидэ худхаралдан, hанаа амараар хүн юумыешье хулууха, дорожолхо гэжэ hанангүйгөөр ябажа, шоколадай фабрика байhан газарта эгээл мэдээжэ амтатай морожено туршабабди, эгээл холын 39-дэхи пирсдэ ошожо, хаб загаhануудай hүхирэлдэхые шагнабабди, тэдэниие харабабди.

Хаанашье ябахадаа, харгыдаа, амаралтын газарнуудта буряад дуунуудаа ханхинуулаабди. Гоё hайхан Америкэ хараха арга боломжо олгоhон, аяншалгымнай харгые бүтээлсэhэн үшөө олон эмхинүүдтэ - "Интурист" гэhэн АО-до (директорынь Р.Д.Жалсараева), американ визэ хэлсэлгэдэ туhалhан, Москвада байдаг Буряад Республикын Түлөөлэлгэдэ (Ю.Н.Цыбиков), эндэ маанадые баhал ехэ дэмжэлсэhэн Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л.Ч.Нимаевада, хотынгоо мэриин соёлой таhагта (В.Ш.Цыренова), бусадта баhал халуун баярые хүргэнэбди. Бидэндэ ехэ туhалhан "Виктор-интуртай", тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэд болохо Зинаида Лубсановна, Виктор Петрович Бухаевтантай холбоомнай саашадаа улам бэхижэхэ бэзэ гэжэ найданабди.

"Холын Америкын хэды гоёшье haa, түрэл нютагhаамнай hайхан юумэ үгы даа" - гэжэ Цымжит Баторовнамнай hүүлдэнь хэлээ hэн. Энэнь тон зүб. Мүнгэгүйгөөр тэндэ юу хэхэбши даа. Түрэл нютагнай суранзан мэтэ бидэнээ ходол татадаг, эхэ мэтэ энхэргэн зөөлэн, эсэгэ мэтэ эрилтэ ехэтэй ха юм даа. Улаан-Үдэ тухай дууншье hанагдаа: "сэнгүү хотын олоншье haa... Улаан-Үдэмнай hайхан даа".

Нютагhаа холын аян замда гаража, hөөргөө бусаха гээшэ баhал hайхан даа. Хаанашье ябахадаа, түрэл ороноо нэрлүүлжэ, Буряад нютагаа, Байгал далайгаа суурхуулжа, хатар дуунуудаа ханхинуулжа ябахамнай болтогой!

Б. ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: сэсэрлигтэй сэнгэлигтэ.

АВТОРАЙ фото.

БАЙГААЛИИН ҺАЙХАНИИЕ СЭГНЭХЭ ЗОЛТОЙБДИ

Беркли хотын мэр байhан, анда хотонуудай бүлгэмэй түлөөлэгшэ, Байгал хамгаалгын уласхоорондын жасын бүлгэмэй гэшүүн Гарри Кук гэгшэтэй болоhон хани халуун уулзалгада манай турфирмынхид, "тоонтынхид" мэри соо хабаадаба. Эрхүүгэйхид Байгал хамгаалгада Америкэhээ ехэ мүнгэ абана, харин Буряад орон энэ аргые хүсэд хэрэглэжэ шаданагүй гэжэ тэрэ ойлгуулаа. Саашадаашье Улаан-Үдэ хототой, "Виктор-интур" фирмэтэй холбоогоо бэхижүүлхэ тухай хөөрэлдөөд, гарай бэлэг болгон, модоор хэгдэhэн, бодоод байhан баабгайханай урда хүлнүүдээрээ толгой дээрээ бариhан амhарта соонь хушын hамар хэлсээд, Берклиин мэртэ дамжуулхыень үгэhэн байна. Өөртэнь баhал мелхиор багахан буряад хутага, буряад орон тухай журнал, открытканууд тайгаар "Тоонтын" хүтэлбэрилэгшэ барюулба.

Түлөөhэгүйгөөр ородог

Замай тэмдэглэлнүүд

"ТООНТО" АНСАМБЛЬ АМЕРИКЭДЭ

Манай литэ

Ц.Сампиловай нэрэмжэтэ музейн табадахи дабхарта республикын уран зураашадай мастерскойнууд түбхинэнхэй. Тэдэнэйнь нэгэн соо уран зурааша Солбон Ринчиновэй уран гар дорohоо гараhан зурагууд... Олон тоото эдэ зурагуудынь бүхы хананууудта табяатай.

- Нютагайнгаа нүхэдэй гуйлтаар түрэhэн үдэрөө тэмдэглэхэ болоходоо, гэнтэ нойрhоо hэриhэндэл боложо, эдэ зурагуудаа заhажа, сэбэрлэжэ байнаб даа, - гээд гартаа биирэ баринхай Солбон хэдэн үдэрэй урда тээ энеэбхилэн бидэниие угтаа hэн.

Нээрээшье, аяар 60-аад онуудта зураhан зарим бүтээлнүүдынь хуушаржа, заhагдахаар болohон байгаа бэлэй.

Баргажан голой Хилгана нютагта 1936 ондо түрэhэн Солбон бусад хүбүүд, басагадтал адли эхин, дунда hургуули дүүргэhэнэйнгээ hүүлээд Ленинград хото ошожо, В.И.Мухинагай нэрэмжэтэ уран зурагай-промышленна дээдэ училициин оюутан боложо hураhан байна. Эндэл hуража ябахадаа, бага балшар наhанhаа элдэб олон зурагуудые зуража, үетэнөө баясуулдаг hэн. Солбон уран зурааша болохоёо алдуутүй шэлэhэн гэе. Тиихэдээ оршон тойронхи

байгаалиингаа гоё hайхан үзэгдэлнүүдые байhан руунь зуража гарахадаа, олоной зүгhөө hайшаал, магтаалда хүртэдэг байhан юм. Тиин училищи дүүргэhэн жэлдээ Улаан-Үдэ хүрэжэ ерэhээр республикын Уран зурагай холбооной хүдэлмэрилэгшэ болohоор, мүнөөдэр хүрэтэр гоё hайхан уран зурагуудые бүтээжэ, үргэн олон харагшадаа хужарлуулжа, баясуулжа ябадагыень харахада, урма баяр түрүүлхэ ёhоороо түрүүлнэл даа.

Нээрээшье, хүн зоной зүрхэ сэдьхэл хүлгэмэ уран зураг бэлэглэхын тула хэды ехэ тэсэбэри, ухаан бодол, ажал хэрэгтэй болодог гээшэб! Уран зурааша Солбон Раднаевичай уран гар дорohоо ухаан бодолоо гүйлгэн гаргаhан бүтээлнүүдэйнь диилэнхи олониинь хүдөө нютагуудай ажалша бэрхэ хүн зоной ажабайдал, ажал хүдэлмэри тобоймо мэргэнээр зураглан гаргагдадагые тэмдэглэе. Эдэнэрэйнь дундаhаа hү hаалиин фермын хашаагай дэргэдэ хөөрэлдэжэ байhан үнинэй hаалишанай залуу басаганда өөрынгөө ажалай баян дүй дүршэл заабарилан хэлэжэ байhан зураг үнэншэмэ зохидоор бүтээгдэнхэй. Үгыншье hаа, зунай нэгэ үдэр газаагаа согсойжо hуугаад, хөөлэнтии загаhа сэбэрлэжэ hууhан хүгшөөдэйе шэртэхэдээ, ямар гоёор байгаалиин үзэгдэлтэй тааралдуулан, хэдэн үнгын шэрэнүүдые хэрэглэн бүтээhыень харахадаа, бидэнэр өөhэдынгөө ажабайдалда болодог зүйлнүүдые эзэлүүдгүй ой ухаандаа оруулаадхинабди...

Иигэжэ эсэхэ сусахые мэдэнгүй хүдэлжэ ябадаг Солбон Ринчинов 1971 ондо СССР-эй Уран зураашадай холбооной гэшүүндэ абтаад, Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зонын выставкэнүүдэй комитедэй саг үргэлжын гэшүүн боложо, баталагдаhан байгаа. Удаань 1971-1974 онуудай туршада Буряадай АССР-эй Уран зураашадай холбооной правлениин түрүүлэгшээр hунгагдаба.

Солбон Раднаевичай хүтэлбэрилхы ажалдаа абьяастай байhанайнь, жэнхэни буряад маягаар бүтээhэн зурагуудайнь түлөө 1975, 1979 онуудта "Буряадай АССР-эй искусствын габьята ажал ябуулагша", "Буряадай АССР-эй арадай уран зурааша" гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд олгогдоо hэн.

Ажалша бэрхэ хүн зониие гү, али жэлэй дүрбэн сагта боложо байдаг байгаалиин үзэгдэлнүүдые зураглан харуулхын тула Солбон Ринчинов хэдэн hараар хүдөө нютагуудта байрлан ошожо, бүхы болohон ушар байдалые хаража, ухаан бодолоо гүйлгэн сэбэр агаарта хүдэлхэ угаа дуратай юм. Тиимэhээл бүхы бүтээлнүүдынь, манай ажабайдалда үзэгдэжэ байдаг ушарнуудай мүнөөдэр боложо байhандал адляар тобойсо гаража ерэнэ ха юм. Эдэ бүгэдынгөө түлөө олоной зүгhөө магтаалда хүртэдэгынь ойлгосотой. Юуб гэхэдэ, тэрэнэй урлан бүтээhэн зурагууд республика дотор үнгэргэгдэжэ байдаг выставкэнүүд дээрэ hайшаагдахаhаа гадна, СССР-эй олон тоото хотонуудта эмхидхэгдэдэг выставкэнүүд дээрэ hайшаал, магтаалда хүртэдэг болоhыень мартахаар аал! Жэшээнь, "Совет ороной Алас-Дурна", "Ураал, Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй уран зураашад", "Буряад ороной уран зураашад", "Ажал, хүдэлмэридэ алдар соло!", "Бидэнэр БАМ барилсанабди", "Түрэл орон доторнай" гэхэ мэтэ болон бусад бүхэроссин, бүхэсоюзна выставкэнүүд эдэ бүгэдые тодоор гэршэлжэ үгэнэ бшуу. Энээнhээ гадна "Буряад ороной искусство" гэhэн уласхоорондын выставкэ Энэдхэг орондо, Францида, Сиридэ эмхидхэгдэжэ, буддын шажан мүргэлтэй хүн зоной дунда хэды ехэ талархал, омогорхолдо хүртэhэн гээшэб?! Эдэ бүгэдые тоолохо болоо hаамнай, олон даа, олон... Иимэ ехэ ажалайнгаа түлөө Солбон Раднаевич "Россин Федерациин габьята уран зураша" гэhэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, үргэн Буряад оронойнгоо ажалшадые баясуулhан гээшэ.

hүүлэй үедэ эмхидхэгдэhэн выставкэнүүд гэхэдэ, "РСФСР-эй национальна округуудай, автономито республикануудай уран зураашад" гэhэн ехэ хэмжээ ябуулгануудай Москвада 1989-1991 онуудта үнгэргэгдэhэн юм. Илангаяа 1991 ондо үнгэргэгдэhэн выставкэ дээрэ С.Р.Ринчиновэй аяар 212 хүдэлмэри табигдажа, хэды ехээр магтуулжа, шан бэлэгүүдтэ хүртөө hэн бэ! Байгша оной ноябрь hарада Буряадай уран зураашадай алтан намарай выставкын Улаан-Үдэ хотодо эмхидхэгдэхэдэ, Солбон Раднаевичай 14 шэнэ зурагууд табигдажа, бултанаймнай зүрхэ сэдьхэл хүдэлгөөгөө hэм шуу. Энээнhээ гадна мэнэ hаяхана Баргажан голдо мүндэлhэн Соодой лама - Сэдэн Содоевой дүрэ зураг түргэн саг соо бүтээжэ, мүндэлhөөрнь 150 жэлэй ойн найр зугаада бэлэглэhыень дурдангүй үнгэрхын аргагүй ха. Богонёор хэлэхэдэ, С.Ринчиновэй түрэhөөр 60, зохёохы замаа эхилhээрнь 30 жэлэйнь намтарай үргэн харгы иимэрхүүл даа.

- Минии түрэhэн үдэрые тэмдэглэхэ гэжэ оролдohон республикын, түрэл нютагайнгаа ажалша бэрхэ эдэбхитэдтэ доро дохин баярые хүргэнэб! Минии баяр, омогорхол бултанаймнай hайндэр болог лэ, - гэжэ Солбон Раднаевич хөөрөө hэн.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

МИНИИ БАЯР, БУЛТАНАЙТНАЙ hАЙНДЭР БОЛОГ ЛЭ!

ГАИ-hаа мэдээсэнэ

ХАРГЫ ХАЛТИРХАЙ БОЛГООМЖОЛОГТЫ

Та hайн hайхан hанаатай, түбhэн юумэндэ hанаата бо ябадаг хүн гүт, али энэ тэрэ гэмтэ аюулай болоходо, hанаа ама hуудаг гээшэ гүт? - гэhэн асуудал заримдаа гараад ерэнэ, гэхэдэ, харгын транспортна аюулай болоходо, заримашуул, ил залуу үетэн, эдэ бүгэдэдэ hаналаа багаар хандуулдаг болоо.

Таанад бага балшар ябаhан наhаяа ой ухаанда оруулан hа бодоод үзыт. Тиихэдэл бидэнэртэ эхэ, эсэгэнэрнай, багшана гэнэ аюул тухай хэлэжэ, ямар ехэ хүмүүжүүлгын, ойлгуулм хэмжээ ябуулганууды үнгэргэдэг байhан гээшэб! Эдэн бидэнэрэй эгээл дуратай хүмүүжүүлэгшэд болонхой, хо хүндэлүүлжэ, магтуулжа ябадаг бшуу.

Хүниие хайрлаха, тэдэнэртэ туhаламжа, тэдхэмжэ үзүүлхэ бидэнэрэй нангин уялганууудай нэгэн болоно.

Мүнөө бүхы дэлхэй дээрэ инвалидуудта туhалха, тэдэнэрт болохо тэдхэмжэ үзүүлхэ гэhэн шиидхэбэри ООН-ой ассамб сесси дээрэ абтажа, декабриин 3-да уласхоорондын үдэр болго түүхын хуудаhанда оруулагдаhанhаань хойшо хэдэхэн жэл бо ябана. Энэ талаар Буряад Республикын Дотоодын хэрэг министерствын ГАИ-гай хүдэлмэрилэгшэд эдэ үдэрнүүдтэ "С тулууртан" гэhэн хэмжээ ябуулга тушаа республика до соносхоо hэн. Декабриин 2-hоо 8 болотор үнгэргэгдэhэн хэмжээ ябуулга гансашье эдэ үдэрнүүдтэ үнгэргэгдөөд бо бэшэ, харин энэмнай бидэнэрэй үдэр бүриин хүдэлмэридэ хаба байха юм. Тиихэдэ эндэ гансашье ГАИ-гай хүдэлмэрилэгшэд энэ hаналаа табиха бэшэ ха юм. Эндэ хүн бүхэн шадаха зэрг туhалалсаха, хабаадаха уялгатай гээд hануулая.

... Ойро зуурахан зог гээд харыт, тулуур тулаhан, нюдэ м хүн харгы хүндэлэн гаража ябанал! Өөрынгөө hайн hайхан hана иимэ хүндэ түргэн ошожо туhалыт. Тэрэ таанадые хэзээд мартахагүйл, магтажа, баярые хүргэжэ ябахал!

Энээнhээ гадна, тулуур тулаhан гү, али тулюур бэетэй хү харгын бэлшэр дээрэ хараhан жолоошон бүхэн машинаяа дороо зогсоожо, эдэнэртэ харгы гаргажа үгэхэ ёhотой. Тии наhатайшуул болон инвалидууд харгы хүндэлэн гарахадаа, бол ябахаяа бү мартыт гээд hануулая. Юуб гэхэдэ, харгыгаар яб машина гэнтэ зогсоохо гээшэ хүнгэн бэшэ гээд ойлгохо шух

Декабриин 8-най үдэшэлэн автобусой жолоошон 70 на хүгшэниие дайража, больницада оруулаа. Тэрэ хүгшөөдэй автоб буухадаа, халтиржа унахадаа, машинын хойто мөөр доро ор юм. Гэнэ аюулай болохогүйн тула өөhэдөөл, мүн жолоошо hэргэмжэтэй ябаха уялгаяа бү мартая.

У. ДАМДИН
Буряад Республикын МВ
ГАИ-гай хүдэлмэрил

"ТАНТАЛ" ГЭЖЭ БҮХЭРОССИЙС ТЕХНИЧЕСКЭ КОЛЛЕДЖ УРИНА

(Үрэнэй лицензи № А 3312

Гэртээ байгаад hураха аргатайт!
hара бүриин түлбэри 80-85 мянган түхэриг!

Оюутадай ба hураха дуратайшуулай олон тоото гуйлтануу үдэр бүриин hуралсалда 4 час зорюулха аргагүй зондо утадхагда hуралсалай программа иимэ мэргэжэлнүүдээр коллеж дурал бухгалтер, телемастер, ЭВМ-эй оператор, 0201 - "Правовед (юрист), 0601 - "Бухгалтерска бүридхэл ба хиналта" (бухгалте 2014 - "Радио-электронно аппаратура заhабарилга ба хангал (радиотехник), 2203 - "Программировани" (техник-программи Утадхагдаhан программаар hураха hара бүриин түлбэри - 80 мянган түхэриг.

9-10 классай hурагшад хэрбээ мүнөөнhөө эхилжэ ду мэргэжэлэй программаар (дунда техническэ) hуража эхил hургуулияа дүүргэхэдээ, колледжын диплом мүн лэ абалс болоно. Хубиин бэлэдхэл. hара бүриин түлбэр. Тон бага түлбэ Методическа литератураар, hуралсалай видеокассетэнүүд оюутад хангагдаха юм. ВҮЗ, техникум дүүргэгшэд мэргэжэлээрээ хүдэлжэ байhан хүнүүд түргэдхэгдэhэн hуралса программаар hураха аргатай. Колледжын оюутад ямаршье байг - амаралтыншье, найрайшье - hургуулиин мэдээсэлэй соносхолой албанда хандаха арга боломжотой. Өөрынгөө а боломжонуудаар hуралсалаа эмхидхэхэ аргатай хүнүүд ямар hаадгүйгөөр эхин ба дунда мэргэжэлтэй болохо байна.

Колледждо орожо hураха дуратайшуул тусхай гуйлта бэш ёhотой (өөрын хаягтай конверт эльгээлсэхээ бү мартагты).

Москвагай түб 113628 Москва хото, Гринэй үйлсэ, 1-дахи п 3-дахи корпус ВНТК "Тантал". Приёмно комисси. Асуудл байбал гү, али орохо гуйлта тухайгаа телефоноор хонходо болоно. Мэдээсэлэй албан үдэр hүнигүй хүдэлдэг. Тел.: 711-86 711-86-45, 711-01-45, 713-10-72, код-095.

Дальневосточно түб 692900 Находка хото, Малиновски үйлсэ, 2-дохи гэр ВНТК "Тантал". Приёмно комисси. Мэдээсэл албан үдэр hүнигүй хүдэлдэг: тел. 4-35-93, 4-03-18, 4-27-86, 4-23- код 42366.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительств

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕГИ: **С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б-М.Ж.БАЛДАНОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б. ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентын ба Правительствын аппарат), Д. Д .СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таhагуудые даагшад: Г. Х.ДАШЕЕВА, Ц. Ц. ДОНДОГОЙ, С. Д.ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА , В.И .ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).**

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаhан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэhэг 4317. Хэблэлдэ тушаагдаhан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэhэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7910.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмныи - 2-54-54, редакторай орлогшын- 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариадай - 2-62-62, таhагууд: үндэhэтэн болон политическэ асуудалнуудаар - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-34-05, экономикын - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, соёлой болон түүхын - 2-60-21 (даагшань 2-57-63, залуушуулай, оюутадай ажабайдалай болон олониитын хүдэлмэриин - 2-54-93 (даагшань), 2-69-58, мэдээсэлэй болон соносхолой - 2-66-76, 2-67-81; корректорнуудэй - 2-33- компьютерна түбэй - 2-66-76.

" Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.